БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. МАРТ 9 СРЕДА № 56 (4540).

Өртээ 20 көп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

БИСТИҢ НАЙЫРАЛЫВЫСТА КЫЗЫГААР ЧОК БОЛГАШ ЧЕРЛЕР АРАЗЫ ЫРАК ЭВЕС: Спорт ордузунга Москваның ажылчы чоннарының хөй муң кижилиг митингизи (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: **Т. Талганчик.**—Хөй удаа чугаалажып турза-даа күүселде чок (2 арын).

Хуучуларның чөптүг негелдези (2 арын).

С. Тока.—Чедип алдынган аас-кежии (2 арын).

КЫЗЫЛ ТУКТУГ КӨДЭЭ СОВЕТТЕ: **Д. Зайцев.**—Хүлээлгевис күүседир бис (3 арын).

Саннар болгаш фактылар (3 арын).

Д. Дресвянников.—Массаның баштыында (3 арын).

И. Чепкасов.—Кызыл тук соруг киирип турар (3 арын).

Ийи акы-дунма улустарның бузулбас найыралы (4 арын).

Кубаның Улусчу-социалистиг партиязының Национал комитединиң пленуму (4 арын).

«Морлап кээп көрүнер!» (4 арын).

В. Колокольников.—Латин Америкада чаа хөлзээшкиннер (4 арын).

Молибден—эң-не чиик өртектиг чемиштидилге (4 арын).

Мароккоонуң чопунга совет Кызыл Крестиң дузаламчызы (4 арын).

Үрүле Шыыраповна Кандан — Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры

Делегейниң хөрээженнер хүнүнүн 50 чыл оюн демдеглээри-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1960 чылдың март 7-де үндүрген Чарлыы-биле Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозунуң хойжузу **Үрүле Шыыраповна Канданны** оон күш-ажылга шылгарангай чедиишкиннери болгаш хөй-ниитичи онза үре-түннелдиг ажыл-чорудулгазы дээш Ленин ордени-биле база «Кадыр болгаш Маска» деп алдын медаль-биле шаңнавышаан, анаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тывыскан.

Чурукта: Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ү. Ш. Кандан.

Үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчы хөрээженнерин, эртемниң болгаш культураның ажылдакчыларын, партия, совет, профзвилел, комсомол болгаш өске-даа организацияларның ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнааны

Делегейниң хөрээженнер хүнүнүн 50 чыл оюн демдеглээри-биле болгаш коммунистиг тургузуушкунга Совет Эвилелиниң хөрээженнериниң идепкейлиг киржилгезин база аныяк салгакчыларны кижизидериниң талазы-биле совет күрүнеңиң мурнунга оларның ачы-хавыяазын демдеглевишаан, күш-ажылга бедик көргүзүглери болгаш хөй-ниитичи үре-түннелдиг ажыл-чорудулгазы дээш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1960 чылдың март 7-деги Чарлыы-биле Тыва автономнуг областан шаңнатканнар болза:

ЛЕНИН ОРДЕНИ-БИЛЕ

1. **Каракай** Ирина Владимировна—областың туберкулёз диспансериниң фтизиатор эмчизи.
2. **Оюн** Тадар Чаптыыжык — «Элегес» совхозтуң саанчызы.
3. **Серен** Бараан Чурукпановна — Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң аңчызы.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

1. **Тол** Түлүш Чүлдүмовна — Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң хойжузу.
2. **Лопсанчап** Ийма Чашоловна — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжузу.
3. **Мареева** Наталья Михайловна—Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг ортумак школазының директору.
4. **Хавратова** Анна Ефимовна—Кызыл хоорайда дааранылга комбинадының дааранылкызы.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

1. **Меңгижин** Маады Тырышкак—Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы.
2. **Монгуш** Сувакай Сендиевна — Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжузу.
3. **Пирогова** Революция Андреевна—Улуг-Хем районнуң «ҮТКД-ның 25 чылы» совхозунуң кол агроному.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» ДЕП МЕДАЛЬ-БИЛЕ

1. **Кузнецова** Арина Тимофеевна—Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң инек кадарчызы.
2. **Моламдай** Шалык Самбаевна—Кызыл хоорайның № 1 столоваязының повары.
3. **Монгуш** Ясля Чандаковна—Барыын-Хемчик районнуң «Тыва дагдүгү» тудуг эргелелиниң дашчызы.
4. **Сагаачи** Зоя Попагаевна—ажылчы чоннар депутаттарының Тес-Хем район Советиниң күүскомунуң секретары.
5. **Салчак** Өшкү-Саар Түнчеевна—«Тыва тудуг» трезиниң № 2 тудуг-монтаж эргелелиниң штукатурщиги.

Байырлыг хурал

Дүүн, областың хөгжүм-шин театрынга Делегей хөрээженнериниң хүнү — март 8-ти уткаан байырлыг хурал болган. Анаа Кызыл хоорайның партия, совет болгаш бүдүрүлге, өөредилге, хөй-ниити албан черлериниң хөй санныг төлөлекчилери олурушкан.

Делегей хөрээженнериниң хүнү—март 8-тиң 50 чыл оюнуң дугайында илеткелди СЭКП обкомунуң хөрээженнер ортузунга ажыл чорудар киллизиниң өргелекчизи эш Б. Долчанмаа кылган.

Хурал соонда улуг концерт болган.

Бистиң найыралывыста кызыгаар чок болгаш черлер аразы ырак эвес

Спорт ордузунга Москваның ажылчы чоннарының хөй муң кижилиг митингизи

Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынче чаагай тура-соруктуң аян-чоруу чедиишкинниг доозулган. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының төөгүлүг аян-чоруун миллион-миллион совет кижилер улуг кичээнгей болгаш сонуургал-биле көрүп турган. Найыралдың болгаш тайбының ол аян-чоруунуң кайгамчыктыг түннелдерин депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен-биле кады олар бир эп-сеткилдиг үүлдүгүнүп турарлар.

В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузунга март 5-те дүүш соонда 15 муң ажыг москвачылар чедип келген. Заводтарның болгаш фабрикаларның, тудугларның ажылчыннары, эртемденнер, культура ажылдакчылары, хөй-ниити организацияларның төлөлекчилери. өреникчи аныяктар аңаа чыглып келген.

Залда—совет күрүне ажылдакчылары, ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң депутаттары, Совет Эвилелиниң маршалдары, Совет Армияның офицерлери болгаш генералдары, а ол ышкаш даштыкы дипломаттар, журналистер.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев, эштер А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева. Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, Д. С. Коротченко, А. Н. Косыгин, Д. С. Полянский президиумга көстүп келирге делгем ордуга динмиттиг адыш часкаашкыны чаңгыланып үнген. Залга олурган кижилер бут кырынга туруп келгеш, совет удуртукчуларга изиг байыр чедирип турганнар.

Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынче Совет чазактың баштыңының төөгүлүг аян-чоруу чедиишкинниг доозулганы-биле холбаштыр СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. И. Устинов бодунуң эге чугаазынга үректің ханызындан байыр чедирген. Ооң чугаалаары болза:

— Никита Сергеевичиниң найыралчы аян-чоруу, найыралдыг чурттарның удуртукчулары-биле беседалары, ужуражыышкыннары болгаш бөдүүн кижилериниң мурнунга чугаалары улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга, күрүнелер аразында харылзаалларны болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынга идиг берип турар. Бистиң Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың тайбыңга ынакшылдыг политиказының мерген угаанныг чоруу, янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелернин тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында ленинчи идеяларның тиилелгези ол үүлдерден илергейлеттинип турар.

Москваның ажылчыннарындан «Кадыр болгаш Маска» заводтуң улуг вальцовщиги Л. Я. Садиков чүве чугаалаан. Никита Сергеевичиге хамаарыштыр ол мынча деп чугаалаан: Индияның, Индонезияның, Бирманың болгаш Афганистанның бөдүүн кижилериниң, күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчыларының Силерге көргүскен өөрүнчүг хүлээп алыышкыннарының дугайында отчёттарны номчуурувуска бистиң үректеривисти улуг өөрүшкү долуп турган. Тайбың күш-ажылдың кижилери бистер бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың тайбыңны быжыглаарынче болгаш камгалаарынче угланган политиказының мерген угаанныын онза ханызы-биле медереп билип турар бис.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң чорааны чурттарның найыралчы улустарынга найысылалдың ажылчыннарының, бүгү ажылчы чоннарының өөмүнээзинден заводтуң алдаржалаң төлөлекчизи изиг байыр дамчыткан.

— Эргим Никита Сергеевич! Москваже чанып кээп, бистиң-биле кожа туруп турар-дыр Силер—деп, Москва областың Кунцево районунуң XX партсъезд аттыг колхозунуң саанчызы Л. А. Сысоева медеглээн.— Ол дээрге бистиң сеткиливисти хайныктырып, өөртүп турар-дыр. Төрээн чуртче эап келгенинер-биле холбаштыр Москва чоогунуң колхозчулары Силерге үректің ханызындан байыр чедирип тур.

Азияның улустарының хосталгаже болгаш хамаарышпас чорукче чүткүлдери бистерге чоок. Чаа амыдыралдың тургузуушкунунда оларның чедиишкиннеринге өөрүп, найыралдың база ак-сеткилдиг дузаламчының холун оларже сунуп турар бис.

Даартагы хүнүвүсүү бүзүрел-биле көрүп турар бис: чырыткылыг болгаш аас-кежиктиг амыдыралдың тургузуушкунунга, капитализм-биле тайбың чарышка чаа-чаа чедиишкиннерни ол биске берип турар деп колхозчу чугаалаан.

Индирде — Москва хоорайның улус ажыл-агый чөвүлелиниң агрегаттыг станоктар болгаш автоматтыг шугумнар талазы-биле тускай конструктор бюрозунуң лабораториязының начальниги В. Г. Люльченко. Найысылалдың эртеменнериниң, инженерлериниң, техниктериниң болгаш бүгү интеллигенциязының өөмүнээзинден Совет чазактың баштынынга ол байыр чедирген.

Бистиң партиявыс болгаш чазаавыс тайбың дээш, бүгү улустарның национал хамаарышпас чоруу дээш, чечектелиишкини дээш демиселдиң бирги одуруунда чоруп турарынга чоргаарланып турар бис. Мурнуу-Чөөн Азияның күш-ажылга ынакшылдыг болгаш хамаарышпас улустары Совет Эвилелиниң ол политиказын изиг деткип турарынга кызыгаар чок өөрүп турар бис деп эш Люльченко чугаалаан.

Совет чазактың баштыны кадык чаагай болурун болза, социалистиг Улуг Төрээн чурттуң болгаш совет улустуң чаагай чоруу дээш ажылынга улам ыңайгы чедиишкиннерлиг болурун Москваның чурталга тудуунуң ажылдакчызы С. А. Кулов күзеп чугаалаан. Силерниң чалаанынар даштыкы тускай эртемниглерни Москваның тудугжуларын үректің ханызындан хүлээп алыр болгаш боттарының дуржулгазын оларның-биле акы-дунманың ёзузу-биле солужар деп ол чугаалаан.

Москва университединиң студентизи Юлия Дибцова сеткил өөрүнчүг чүве чугаалаан. Совет аныяктарның өөмүнээзинден Н. С. Хрущевка ол байыр чедирген. Силерниң «чурттуң чечээ, чаа амыдыралдың тургузукчулары» деп адаанынар Индонезияның оолдары болгаш кыстары Силерге өөрүнчүг байыр чедирип турганы, Джокьякартаның мунмуң студентилери Силерни кайгамчык чаагай уткуп ап турганы бистерге онза өөрүнчүг болган деп студент кыс чугаалаан. Индонези студентилерни Совет Эвилелинге кээп өөренирин чалаан Силер, ынчангаш бистиң найысылалывыска, улустарның найыралының университединге оларны көөрү бистерге кончуг өөрүнчүг болур. Совет оолдарның болгаш кыстарның даштыкыда миллион-миллион өөнүктери бар. Олар хүн келген тудум көвүдеп турар. Бистиң найыралывыста кызыгаарлар чок болгаш черлер аразы ырак эвес.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев индирге үнүп келирге динмиттиг адыш часкаашкыны залга динмиреп үнген. Ооң дириг, чырыткыланчак чугаазын онза кичээнгей-биле дыңнаан.

Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынче найыралдың үр аян-чоруунуң соонда бөгүн Төрээн чуртче, биске эргим Москваже ээп келгеш, партияның база чазактың даалгазы күүсеттинген деп чүвени Силерге илеткээр өөрүшкүлүг болдувус. Индияның, Бирманың, Индонезияның болгаш Афганистанның күрүне ажылдакчылары, калбак хөй-ниитизиниң төлөлекчилери бистерниң-биле ужуражыышкыннарының үезинде совет улуска — тайбың дээш демиселчиге найыралдың байырларын болгаш чаагай күзелдерин дамчыткан. Чөөн чүктүң найыралчы чурттарының улустарының үректің ханызындан байырларын болгаш күзээшкиннерин эргим москвачылар силерге, бүгү совет кижилерге улуг өөрүшкү-биле дамчыдып тур мен.

Президент дээрги Сукарновуң чалаанын ёзугаар Индонезияга бистерниң эдээн үр аян-чоруувус онза ажыктыг болгаш үре-түннелдиг болган. Президент Сукарновуң инициативазын Индонезияның чазаанын болгаш бүгү улузунуң талазындан изии-биле деткээн. Бистерни, Совет Эвилелиниң төлөлекчилерин, Индонезияга акы-дунманың ёзузу-биле, чоок өөнүктер кылдыр уткаан деп хөөрем чокка чугаалап болур. Кижи төрелгетеннің хостуг эрге-шөлээзи болгаш аас-кежии дээш демиселге, тайбын дээш демиселге Совет чуртунуң, ооң маадырлыг улузунуң ролюн ырак Индонезияга болгаш Чөөн чүктүң өске-даа чурттарынга улуг хүлээп көрүүшкүн-биле онзалап демдеглеп турган. Ол хүлээп көрүүшкүн — бүгү делегейге ужуртузалыг маадырлыг чорукту кылып турар бистиң улузувуска улуг алдар-дыр.

Совет чурт чаа делегейже орукту бир-ле дугаарында баштап, ниитилелдің депшилгелиг хөгжүлдезинин кол угланыышкының тодаргай айтып берген. Ам чүгле ажылчыннар, тараачыннар, депшилгелиг интеллигенция, күш-ажылчы улус эвес, харын база социализмниң дайзынары безин Совет Эвилели коммунизм тургузуушкунунуң оруу-биле чорбушаан, чедиишкиннери бүгү кижи төрелгетенни магададып турар делегейниң эң улуг күрүнези болу бергенин билип турар деп Совет чазактың баштыңы демдеглээн.

Индонезияга чоруп турганының дугайын чугаалавышаан, ол чуртка найыралчы ужуражыышкыннар Совет Эвилелиниң болгаш Индонезия Республиканың улустарының бузулбас найыралының сеткил өөрүнчүг көргүзүү болган деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Анаа чораан чорук ол кайгамчыктыг чурт дугайында, ооң күш-ажылга ынакшылдыг болгаш арга-мергежилдиг улузунуң дугайында бистиң билишкинивисти байыткан. Индонезия — бурунгу улуг культураның чурту деп чүвени көрдүвүс. Ам Индонезия хамаарышпас чурт, ооң улузу күжүн мөөннеп, экономиказын болгаш культуразын хөгжүдүп турар. Ону көөрү бистерге таарымчалыг болган, ынчангаш индонезилерниң чедиишкиннеринге өөрүп турдувус.

ССРЭ-ниң болгаш Индонезияның арезынга экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга дугайында ат салдынган дугуржулганың дугайын сагындыргаш, Н. С. Хрущев Совет Эвилелиниң дузаламчызын индонези улус, ооң чазаа бедии-биле үнелеп көрген деп чугаалаан. Күрүнеиң баштыңы президент Сукарно ону беседаларынга-даа, бодунуң албан хуузу-биле кылган чугааларынга-даа демдеглеп турган. Индонезияның найыралчы улузунга дуза көргүзүп турар чоруунга совет кижилер дүрүм ёзугаар чоргаарланып болур. Бистиң улузувустуң херек кырынга боттандырып турары интернационализмнин марксисчи-ленинчи принциви оортан тодаргай илергейлеттинип турар.

Чөөн чүктүң улустары ам дээрги колонизаторларга быжы-биле мынча деп чугаалаар: чүдек-бужар колониализмниң үези дооступ бар чыдар. Азияның, Африканың, Латин Американың улустарынга колонизаторлар боттарының тура-соруун күш-биле дөгээр, чаржынчыг бичии чүве бергеш кайгамчык хөй ажык-кончаларны ап турган ындыг үе эрткен үе болуп бар чыдар. Даштыкы дарадаан хосталып алган болгаш политиктиг хамаарышпас чоруун чедип ап, бодунуң күрүне ёзузун тургузуп, бодунуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдүп турар улустар чүнү кылып шыдаар аргалыынга магадаанындан дээрги колонизаторлар каш-даа удаа аскын туттунуп, ах дигилеп, өлдепсинер апаары илдеп.

Индонезияже аян-чоруктуң түннелдеринге хамаарыштыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы совет-индонези харылзааларда амгы үеде чаа арын ажыттынып турар деп онзалап демдеглээн. Бистиң чурттарывыстың аразында ол найыралчы харылзаалар болгаш кады ажылдажылга чүгле ийи чурттарның улустарынга ажыктыг эвес, харын тайбынны быжыглаарының болгаш тайбың кожа-хелбээ турарының принциптерин херек кырынга боттандырарының хөрээнге база чугуда салыышкын болуп турар.

Индонезияның национал маадыры. Чөөн чүктүң күрүне талазы-биле шылгарангай ажылдакчызы, бистиң өөнүүвүс Сукарно Совет Эвилелинге база дагын келир дугайында дыңнадыгны бүгү совет кижилер сеткил ханыышкын-биле уткаан кылдыр бодаар мен деп Н. С. Хрущев медеглээн. Индонезияның чазаанын бирги министри Джуанда Совет Эвилелинге келзин деп чалалганы база хүлээп алган. Ол аян-чоруктар бистиң чурттарывыстың аразында найыралчы харылзааларны улам ыңай быжыглаарынга идиг бээр.

Найыралчы Индияга бодунуң чоруп турганының дугайын Н. С. Хрущев уламчылап чугаалаан. Үректің ханызындан хүлээп алганы дээш Индияның премьер-министри дээрги Неруга сеткилдің ханызындан өөрүп четтириишкинни ол илергейлээн. Оон-биле бистиң үргүлчүлелдиг беседаларывыс кайы-кайызын улам эки билчир чорукту чедип алырынга болгаш бистиң чурттарывыстың аразында найыралчы харылзааларны улам эки быжыглаарынга идиг берген деп Н. С. Хрущев демдеглээн. Индияга бодунуң аян-чоруунуң дугайын чугаалавышаан, Н. С. Хрущев Бхилаиде металлургия комбинадынче чораанын чугаалаан. Мурнунда Бхилаи дээрге каш он бичии бажыңчыгаштарлыг бичии суур турган. А ам оон-биле кожа чаа будун хоорай өзүп келген, чаа туттунуп турар Индияның күүлүг тыныжы оортан онза илергейлеттинип турар. Аар үлетпүр чокка, улуг заводтар, фабрикалар, комбинаттар чокка чаңгыс-даа күрүне бодунуң экономиказын чедиишкиниг хөгжүдүп шыдавас деп чүвени совет улус бодунуң төөгүзүнүң дуржулгазындан эки билир. Чурттуң күжү болгаш күүлүзү, ооң хамаарышпас чоруунуң үндезини—аар үлетпүрде. Совет чуртка хамаарыштыр боттарының сагыш-сеткилин илередип чугаалап турары «Хинди—руси бхай-бхай» деп чугаалап турар лозунгу ында, Бхилаиде кеску илерел болуп турар.

Индияның премьер-министри-биле мөөн чоруткан беседаларым болза Совет чазактың даштыкы политиктиг угланыышкының, улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш оон демиселин Индияда чогууру-биле билип турарын база дагын балыткаан деп, Совет чазактың баштыңы онзалап демдеглээн. Совет чазак Индия Республиканың тайбыңга ынакшылдыг политиказын хүндүткел-биле көрүп турар. Индияның премьер-министри дээрги Неруга база дагын Совет Эвилелинге келзин деп чалалганы Совет чазактың өөмүнээзинден дамчыдып берген мен. ынчангаш биске аян-чорук кылып келириинге ооң чөпшээрешкени-биле холбаштыр сеткил ханыышкының илередип турар бис деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Бирма Эвилелинге бодунуң чораанының дугайын уламчылап чугаалаан. Албанның кижилери-даа, бөдүүн кижилер-даа бистерни кончуг найыралчы болгаш чылы уткаан деп Н. С. Хрущев медеглээн. Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң ат-алдарының кайы хире бедии, бистен ыңдыг ырак чурттарда безин бистиң чуртувустуң үнүн кичээнгейлиг дыңнап турарын оортан база көрген бис.

Бирма Эвилелиниң президентизи У Вин Маунг-биле, премьер-министр генерал Не Вин-биле, премьер-министр чораан болгаш чоокта чаа болган бүгү-ниити сонгулдаларга партиязы бадылаашкыннарның хөй нурузун алган У Ну-биле бодунуң ужуражыышкыннарының дугайын сагындыргаш, Н. С. Хрущевтуң чугаалаары болза: сеткилдің чаагай ханыышкыны-биле Рангундан чорупкан бис, чүге дээрге Совет Эвилелинин болгаш Бирманың аразында харылзаалар шын орукта турарынга база катап бүзүрээн бис. Тайбың дээш демиселдің, колониализмге удур демиселдің кол айтырыгларының талазы-биле ниити шугумнуг болдувус. Бистиң сорулгаларывыс дүгжүп турар болду, ол дүгжүлге бистиң аян-чоруувус-биле холбаштыр чарлаттынган совет-бирма кады кылган дыңнадыгда илергейлеттинген.

Бирманың президентизи У Вин Маунг болгаш ооң амгы премьер-министри генерал Не Вин Совет чазактың ССРЭ-же чалаашкының сеткилиниң ханызындан хүлээп алганнар деп Н. С. Хрущев медеглээн.

Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза, бистерни Афганистанга кончуг эки уткуп алганнар. Мен дерт чыл мурнунда Афганистанга чораан болгаш, ынчаардагы Кабулду эки билир мен. Бо үеним дургузунда ында улуг өскерлиишкиннер болуп-тур. Бо үениң дыка хөй бажыңнарын туткан, дыка хөй үлетпүр тудуглары база кылдынган. Найысылалдың төп кудумчулары асфальт-биле шыптынган. Кабулче баар орукка болгаш хоорайга-даа дыка хөй афганнар бистерге чүгле боттарының төрээн дылының эвес, харын-даа бистиң орус дылывыс кырынга байыр чедирип турганнар.

Афганистанга үр эвес үениң дургузунда турганывыстың үезинде Афганистанның хаана Мухаммед Захир Шах биле, хаан чазаанын премьер-министри Мухаммед Дауд-биле болгаш Афганистанның өскедаа күрүне ажылдакчылары-биле ийи талаларга дыка ажыктыг беседалар бистиң аравыска болгулаан. Бот-боттарын билчириниң болгаш үректің ханызындан болуп эрткен ол беседалар бистиң чурттарывыстың аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы улам-на быжыглаарынга, Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкке тайбынны быжыглаарынга идиглиг болур.

Н. С. Хрущев түннелинде мынча деп чугаалаан: тайбып догуунаашкынга үндезилээш, Совет Эвилелиниң болгаш Чөөн чүктүң улустарының аразында өспүшаан, улам быжыгып турар найыралды улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ыңай кошкадыры дээш, тайбынны быжыглаары дээш демиселге бир демниг шиитпирлиг болур чорукту Индияга, Бирмага, Индонезияга, Афганистанга чораанывыс база катап көргүскен.

Совет Эвилели болза тайбынның тугунун тудукчузу дээрзин ам бүгү кижилер билир апарган деп Н. С. Хрущев демдеглээн. Оон-биле кады улусчу улуг Кыдат болгаш социалистиг өске-даа чурттар чаңгыс одуругда базып бар чоруур. Бистиң-биле—хамаарышпас чоруктуң болгаш тайбың хөгжүлдениң оруунда кирген Чөөн чүктүң улустары кады чоруп орар.

Баштай Францияның күрүне ажылдакчылары-биле, президент де Голль-биле, а оон элээн соонда — АКШ-тын, Англияның болгаш Франциянын күрүне ажылдакчылары-биле шыңгыы болгаш чугула чугаалажыышкыннар болур деп турар болгай.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам-на кошкадырынче, маргылдаалыг айтырыгларны тайбың ёзу-биле шиитпирлээринче баар орукту өске күрүнелер-биле кады тыварынга долу белени-биле Совет Эвилели ол чугаалажыышкыннарга баар. Ам болур чугаалажыышкыннарга таарымчалыг байдалды тургузар дээш бүгү-ле эргежок чугула үүлдерни боттарывыстың тадавыстан кылып турган болгаш кылып турар-даа бис.

Индияның, Индонезияның, Бирманың, Афганистанның болгаш боттарының хамаарышпас чоруун быжыглаары дээш демисежип турар бүгү чурттарның улустары-биле совет улустуң найыралының алдары дээш, бүгү делегейде тайбынның алдары дээш Н. С. Хрущев йөрээл салган.

Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын изиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары удаа-дараа үзе кирип турган.

* * *

Совет кижилериниң чаңгыс эвинин, тайбынның хөрээн болгаш улустар аразынга найыралды моогаг чокка камгалап турар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын, ооң ленинчи Төп Комитедин, Совет чазакты долгандыр оларның сырый каттыжыышкынының кайгамчыктыг көргүзүү Спорт ордузунга ол митинг болган.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Хөй удаа чугаалажып турза-даа күүселде чок

СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунуң бюрозунга район төвүнде партия әге организацияларының агитас-массалыг ажылының амгы байдалын чугаалажып көрген.

«Амгы үениң байдалдарында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның докладынга дүүштүр агитас-массалыг ажылды әде тургузар дәәш партияның чамдык әге организациялары өлөөн практиктиг хемчеглерни ажылдап кылган. Чижәә, Кызыл-Мажалыктың септелге-техниктиг станциязында, райпода партия организациялары агитаторларның хуралдарын доктаамал эрттирип, ажыл планын чогаадып, оларга хүн бүрүнүң практиктиг дузаламчызын көргүзүп турар.

Ындыг болза-даа район төвүнде партия организацияларының хөй кезиинде агитас-массалыг ажыл багай тургустунганын райкомнуң бюрозу демдеглээн. Бо талазы-биле чамдык чижектерни көргүзүп болур. Ортумак школаның, райкүүскомнуң, шагдаа килдизиниң чанында партия әге организациялары агитас-массалыг ажылды эргижирээн арга-биле удуртуруп уламчылавышаан. Оон түннелинде агитаторларны чурттала бажыннарының аайы-биле өзү барымдаалап быжыглаан. Херек кырында оларның хөй кезии боттарының участоктарынга барып, чон ортузунга суртаал ажылын чорутпайн турар.

Райкүүскомнуң чанында партия организациязының 25 агитаторларындан 10 кижи, шагдаа килдизиниң чанында партия организациязының 15 агитаторларындан 7 кижи, ортумак школада партия организациязының 34 агитаторларындан 20 кижи боттарынга быжыглаан участоктарынга үр үениң иштинде чүгле чаңгыс катап баргылаан. Ындыг турбуже, ол партия организацияларының секретарьлары тус-тус агитаторларның ажылының дугайында айтырыгны партия хуралдарынга тургузуп, шиитпирлиг хемчеглерни албаннар.

Агитас-массалыг ажылдың талазы-биле бо бүгү четпестерни СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң ажылдакчылары билбейн турган деп чугаалап болбас. Район төвүнде партия организацияларының секретарьларын райкомга келдирип, агитас-массалыг ажыл дугайын чеже катап чугаалашпаан дээр боор. Ынчалзажок ол чугаалажыышкыннарны организакчы ажылбиле быжыглаваан, күүселдениг хынаалдазын хүн бүрү чорутпаан, негелдени шыңгыы тургуспаан ужурунда ол аазаашкыннар кандыг-даа түннел чок бооп арткан.

СЭКП райкомунуң ажылдакчылары партияның әге организацияларынга боттары чеде бергеш, чүгле четпестерни илередир әвес, харын ол четпестерни дүрген чайладыр дәәш оларга практиктиг дузаны көргүзүп, организастыг хемчеглерни алырын партияның ТК негеп турар болгай.

«Амгы үениң байдалдарында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның докладында айтып турары болза: «Пропаганда ажылын чүүл-бүрү хевир-биле чорударының, чурттакчы чоннуң янзы-бүрү кезектериниң профессия, хар-назы, эртем-билиг, национал болгаш өске-даа онза чүүлдерин бүгү талалыг барымдаалап көөрүнүң эргежок чугулазынче партия комитеттериниң болгаш организацияларының кичәәнгейин СЭКП ТК угландырып тур». СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң ажылдакчылары бо айтыышкынны хандыр өөренип көрбейн турарын айтыр херек.

Мынчангаш район төвүнде партия организацияларының агитаторларының хөй кезии боттарынга быжыглаан участоктарынга барып, агитас-массалыг ажылды чорутпайн турары таварылга әвес.

Партия организациялары кажан агитаторларны чурттала бажыннарының аайы-биле быжыглап тургузарда, оларның эртем-билии, агитация ажылынга арга-дуржулгазы, сесту билир, билбези ылгал чокка өзу барымдаалап даңзылап каан, а херек кырында оларның кылган түннелдиг ажылы чок.

Эрткен чылын облкүүскомнуң шиитпирин өзугаар Кызыл-Мажалык болгаш Ак-Довурак—бо ийи суурлар каттышкан соонда район төвү ажылчын суур кылдыр эде тургустунган. Оон уламындан район төвүнүң девискээри калбарган.

Ындыг турбуже, СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи агитас-массалыг ажылдың талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырда эрги чаңчыл-биле район төвү—Кызыл-Мажалыкче кичәәнгейни салгаш, а Ак-Довуракты уттуп турары шын әвес.

Район төвүнде чамдык ажылчын, албан-хаакчылар күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, хөй-ниитиниң черлеринге азы хуралдарга эзирик кээр таварылгаларны болдуруп турарлар. Ол фактылар болза агитас-массалыг ажыл кошкак тургустунган дугайын херечилеп турар.

Үстүнде демдеглээн четпестерни чайладыр төлөәде, СЭКП райкомунуң бюрозу тодаргай хемчеглерни айытткан докладды хүлээп алган. Район төвүнде партия организациялары ону амыдыралга боттандырып тургаш, агитас-массалыг ажылга чоокку үениң иштинде көскү чедиишкиннерлиг болур дээрзинге чигзиниг турбас ужурлуг.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шынның» корреспондентизи.

Эки ажылдыг пропагандист

Бай-Тайга районнуң Кызыл-Даг чеди чыл школазында СЭКП төөгүзүн өөренир белгүм турғустунган. Ында школаның 23 башкылары болгаш ажылдакчылары өөренип турар. Өөредилге чылы эгелээнинден бээр кичәәлдерни он удаа, семинарларны дөрт удаа эрттирген. Белгүмнүң пропагандизинде школа директору эш Бичелдей ажылдап турар. Ол ам беш чыл ук ажылга ажылдап келген, арга-дуржулгалыг пропагандист болуп турар. Эш Бичелдей чаа материалдарны дыңнакчыларга чедингир болгаш билдингир кылдыр тайылбырлап, көскү пособиелерни ажыглап, колхозтуң, районнуң мурнунда тургустунган практиктиг сорулгалар-биле холбаштырып турар. Оон түннелинде кичәәлдериниң шынары экижээн болгаш аңаа-дыңнакчыларның сонуургалы улгаткан. Олар семинарларга идепкейлиг киржип турар. Ылаңгыя дыңнакчылар Байыр Чүлдүм, Кашпык-оол Хертек, Дүмен-оол, Шойгу болгаш өскелердаа кызымаккай өөренип, ханы билиглерни чедип ап турар.

Белгүмде партия төөгүзүн өөренири-биле кады СЭКП ТК-ның декабрь (1959 чыл) Пленумунуң база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң IV сессиязының материалдарын база өөренип эткен.

Эш Бичелдей СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң материалдарын тайылбырлап тургаш, Ставрополь крайның Кочубаевск районунуң Сталин аттыг колхозунуң, улуг хойжузу И. Малашенконуң болгаш бистиң областың алдарлыг хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Лопсанчаптың дуржулгазын районнуң мурнакчы хойжузу Канданың дуржулгазы-биле холбаштыр чугаалааны дыңнакчыларга кончуг солун болган.

Т. ХЕРТЕК.

Кижизидилге ажылы кошкак

Өвүр районнуң «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артели чыл бүрүде өзүп сайзырап, хөй техниканы садып алганы-биле кады колхозта механизаторларның саны база өзүп турар.

Оларның аразында партия әге организациязының талазындан (секретары эш Н. Кертик-оол) кижизидилге ажылын чорутпаанындан ажылга харысаалга чок, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чорук бар.

Эрткен чылдың күзүнүнде чоллаачы Т. Сундуй-оол арагалап алгаш, колхозтуң автомашиназын мунуп, № 1 сүт-бараан фермазынга чалчык кылып, ниитиниң корум-чурумун үреп тургаш, хоойлу харысалгазынга кирген. Ол ышкаш аныяк чоллаачы Дамбаа база-ла арагага сундугуп, оор кылып келгениниң түннелинде ол тускай эртемин каргган. Ынчангаш оон машинаны үрелгеш, ажыглалдан үнген.

Д. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Хуучуларның чөптүг негелдези

Сесерлиг сельпозунуң хуучулар төлөәлекчилериниң хуралы сельпонуң даргазы эш Яхненконуң илеткелин дыңнап чугаалашкан. Сельпо эткен чылын бараан саарылгазының планын чүгле 94,6 хуу, ниитиниң чемненилге черлериниң продукциязын саарылдырар планны — 94,8 хуу күүседип, четпес ажылдаанын хурал демдеглээн. Оон кол чылдагааны үүдел дизе, бараанналрны эвээш болганында әвес, а садыгны четпес организастаанында, садып алыкчыларның хереглелдерин чедир өөренип көрбейн турарында. Бараан саарылгазының планын чүгле долдур әвес, харын ажыр күүседип болурунга четчир бараан фондузун сельпога берген турган.

Тайга станциязында, Кара-Хаакта, Эәрбекте магазиннер бараан саарылгазының планын чедир күүсетпээн. Хереглел кооперациязының социалистиг өнчүзүн камгалаар талазы-биле демиселди кошкак чорутканының түннелинде, эткен отчёттуг үеде 45 муң рубль түнүг самчыгдалдар бар болган. Чоннуң хереглел негелделерин хандыр өөренип көргеш, бараан саарылгазының планын бо чылын бүрүн күүседиринче угланган хемчеглерни алырын хуучулар төлөәлекчилери сельпо баштаар черинден негээн.

С. БЮРЮНЕЙ,
Н. МОҢГУШ.

* * *

Үлетпүр болгаш аъш-чем бараннарынга ажылчы чоннарның, ылангыя ырак одарларда малчыннарның хереглелдерин үлегерлиг хандырар талазы-биле Таңды райпозунуң баштаар чери әлөөн хемчеглерни ап чоруткан. Малчыннарга бараннарны чедирип садыглаар автолавканың ажылын экижиткен, сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларын, хойжуларны, чылгычыларны бараннар-биле дээре хандырарынга транспорттуң бүгү девирлерин ажыглап турар.

Колхозтар, совхозтар суурларында болгаш район төвүнде садыг четкизи калбарган. Бай-Хаак суурда гастрономну чоокта чаа ажыглалга киирген болгаш аъш-чемниң 2 магазиннери ажылдап турар. Оон-биле чергелештир садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылында четпестерниң бары хуучулар хуралдарынга илерээн. Ажылга кижилерни хүлээп алырда эки хынап көрбес чоруктун түннелинде садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылынга идегел чок, аксеткилдиг ажылдавас чамдык кижилер шургун кире берген турган.

С. МОРГУЙ.

* * *

Чоннуң хереглелдерин үлегерлиг хандырар дээш ак-сеткилдиг ажылдап турар кооперасчыларны Тожу райпозунуң баштаар чериниң даргазы эш Дорофеев хуучулар төлөәлекчилериниң район хуралынга демдеглээн. Чижәә, Салдамда магазин әргелекчизи эш С. Чигжит ажылчы чоннарның хереглелдерин үлегерлиг хандырбышаан, бараан саарылгазының планын ай, квартал бүрүзүнде ажыр күүседип турар. Мурнакчы садыгжы эш Чигжиттиң ажылында чедиишкиниң «чажыды» үүдел дизе, садып алыкчыларның хереглелдерин оон хүн бүрүде сонуургап, өөренип келгенинде, хуучулар-биле сырый харылзаазында. «Совет садыгның эң дээре ажылдакчызы» деп демдек-биле эш Чигжит шаңнаттырган.

Садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң четкизин эткен отчёттуг үеде калбарткан. Ном болгаш культура-амыдыралдың бараннарын садыглаар магазиннерни, районнуң ийи колхозтарынга столоваяларны база буфеттерни райпо организастаан. Ындыг болза-даа 1959 чылда бараан саарылгазының планын райпо чүгле 98 хуу күүсеткен. Садыг ажылдакчыларының ортузунга күш-ажылдың сагылга-чурумун кошкак тургускан. «Май 1» колхозта магазин әргелекчизи эш Кашеева, «Совет Тыва» колхозта — эш Базыр ышкаш чамдык садыгжылар магазиннерни шак четпәәнде әрте хаптар чорукту болдуруп турган.

Чон ортузунга ном тарадып садыглаар чугула херекке удуртулганы райпо кошкаткан. 1958 чылдаазынга деннәәрге ном тарадып садыглаары 1959 чылда 13 муң рубльге кудулаан. Харын-даа Салдамда ном магазиннинге арага аймаан садыглап турганы илерээн. Моон соңгаар ном тарадыр чугула ажылга удуртулганы үндезини-биле экижидерин хуучулар төлөәлекчилериниң район хуралы райпо баштаар черинден негээн. Райпонуң белеткелдер конторазы отчёттуг үеде четпес ажылдап, белеткелдер планын чүгле 95,6 хуу күүсеткен.

Районнуң хереглекчилер ниитилелиниң ревизия комиссиязының даргазы эш Посохин хуучулар төлөәлекчилериниң хуралынга отчёттуг илеткелин база кылып берген. Отчёттуг үениң дургузунда ревизия комиссиязы 27 удаа ревизияларны кылып, самчыгдалдарның 14 таварылгаларын илереткен. Ындыг болза-даа ревизия комиссиязының чамдык кежигүннери бүгү отчёттуг үениң дургузунда кандыг-даа ажылды кылбаан. Чижәә, ревизия комиссиязының кежигүнү эш Байгыызык ревизия кылырынга бо аразында чаңгыс-даа катап киржип көрбээн.

И. ДАРЫЙГЫ.

* * *

Бай-Тайгада «Мурнакчы» көдээ ажыл-агый артели районнуң улуг колхозтарының бирээзи. Колхоз төвүнге делгем чаа магазинни тудар болгаш ажыглалга киирер дугайында хуучулар 1957 чылда-ла райпо баштаар черинден дилөөн турган. Хуучуларның бо чөптүг негелдезин райпо баштаар чериниң амга чедир күүсетпәәнин хуучулар хуралынга бо чылын база катап демдеглээн. Хуучуларның бо дилөөн райпо баштаар чери 1960 чылда хандырар ужурлуг.

О. КАРА-ДОҢГАК.

* * *

Тес-Хем райпозунуң автолавкалы О. Шынаада, Ү. Шынаада, Тес ховузунда малчыннарга бараннарны чедирип садыглаарын сөөлгү үеде шуут соксаткан. Оон түннелинде малчыннар хүн бүрүнүң чугула хереглел бараннарын садып алыр дээш колхозтар суурларында болгаш район төвүнде магазиннерже шүүдеп чоруп турар. Автолавканың ажылын экижидип, ырак одарларда малчыннарга бараннарны чедирип садыглаарын дээре организастаарын малчыннар негеп турар.

А. АРТЫНА.

* * *

Эрзин районнуң кооперасчылары бараан саарылгазының планын эткен чылын 102,6 хуу күүсеткен-даа болза, малчыннарга бараннарны чедирип садыглаар ажылды кошкак организастаан. Райпо баштаар чери (даргазы турган эш Бады-Сүү) ажылчы чоннарның ортузунга кооперас-массалыг ажылды куду деннелге тургусканының түннелинде эткен чылын хереглел кооперациязыңың хуучу кежигүнүнге чүгле 59 кижи кирген.

Райпонуң даараныла мастерскаязын таарымчалыг бажың-биле амга чедир хандырбаан.

Ч. ДОНГУР.

Школачыларның дузазы

Улуг-Хем районнуң Хайыракан чеди чыл школазының үстүү класстарының өөреникчилериндеон ийи кижи «Улуг-Хая» колхозтуң Көжәәлиг ховуда эш Шараптың кадарган хойларының кажаазының көрженин хооржуп бээри-биле субботада чорупканнар. Хой кажаазының көрженин дыка кылыннаан болган.

Өөреникчилер 189 дөрбелчин метр хемчәәлдиг кажааның көрженин хооруп берген. Хойжу өөреникчилериң ол дузазынга өөрүп четтиргенин илереткен. Өөреникчилер Серәә, Коңгар, Сиилген, Май-оол болгаш оон-[illegible] өскелер ажылга кызымак чор[illegible] көргүскен. Моон соңгаар малчыннарга шак ындыг дуза чедирерин школаның дирекция чери, профзвилел, комсомол организациялары планнап турар.

Я. ОЮН.

* * *

Ол-ла районнуң Арыг-Бажы сес чыл школазының өөреникчилерилинда «Партияның XX съездизи» колхозтуң сүт-бараан фермаларынга дыштанып хүннерде практиктиг дузаны чедирип турарлар. Чоокта чаа ол школаның өөреникчилери башкы эш Будуковдуң удуртулгазы-биле № 1 сүт-бараан фермазынга чеде бергеш, шефтәәшкинни кылган. Шефтәәшкин соонда ферманың ажылдакчыларынга болгаш саанчыларынга солун концертти к[illegible] күүскеннер. Өөреникчилер а[illegible] хуудусту база үндүрген болгаш лозун, плакат үүлдерни кылып, фермага аскылааннар.

С. ПАВЛОВ.

Таңды районнуң «Кызыл партизан» совхозунуң мурнакчы хаван ажаакчызы Татьяна Ивановна Шумова чеди чылдың ийиги чылы—1960 чылда аңаа быжыглаан төрүүр кол хаван бүрүзүнден 19, а дунгуш хавандан-на 6 хаван оолдарын камгалап алыр база хаван санындан-на хонукта 550 грамм дензи немелдезин алыр деп бедиткен социалистиг хүлөөлгени алган. Т. И. Шумова бодунуң кады ажылдап турары хаван ажаакчылары Пяткина, Ведьмашкина оларны социалистиг чарышка кыйгырган.

Чурукта: Татьяна Ивановна Шумова. Фото С. Феоктистовтуу.

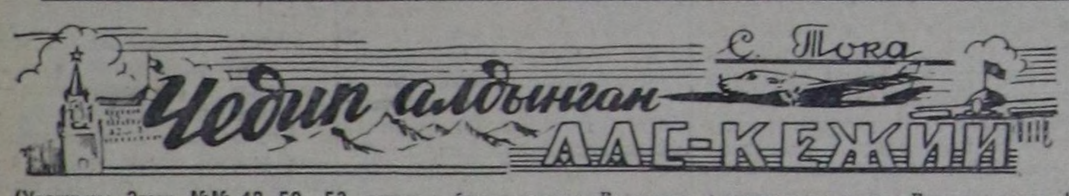

(Уланчызы. Згези №№ 48, 50, 53 солуннарда).

— Ол: бирээзи В. И. Ленинниң музейи-дир, тывалап чугаалааргa барыында-ла оон төөгүзүн делгээн чер. А шак бо чиге мурнувуста, он талазында әрте бурунгудан бээр үүлдерни көргүскен төөгү музейидир — деп, Доктугу, Москваны шагда-ла билир кижи болган, харылап тур.

Элөөн каш минута базып олура Москваның Кызыл шөлүнге чедип келдивис. Оң талазында, Кремльдиң чингистели берген ханазының ол чарыында, хүн караанга чайыннаныр турар шөйбек ак бажыңның ортузунда талыйып үнген улуг өг ышкаш ногаан оорганын кырында ССРЭ-ниң Кызыл тугу хат аайы-биле киискээн, ана өгээртинмес далай чалгыы дег бырлаңнаан тур. Ол төөгүлүг хананың баарында кызыл-кара-көк мрамор дашты холуп шеверлээн, адаа калбак, бажы баргаш Кремльдиң хериминиң кертиктери ышкаш чингелек бедикчигештиг Ленинниң, Сталинның мавзолейи — чаагай-даа, сүр-хүндүлүг-даа. Сертип артында бодунга безин билдинмәәнде бөргүн ушта соккаш, кезек кылаштап олура кеде тырттып алды.

— Бо дазыргай черни Кызыл шөл дээр, а бо шевергиин кертиктелип үнген, сор ышкаш тудуг мавзолейдир, Ленин, Сталинның сөөгүн кадагалаан, оон артында херим баарында оларның кады-холбаа ажылдап чорааны большевиктер: Калининни, Свердловту, Фрунзени, Орджоникидзени, Кировту болгаш өскелерни-даа хөөржүткен чер болдур әвеспе. Оон кезек бар чыда — бо шөлге Ленин башкының дириг турган үезинден эгелээш, Октябрьның, Май бириниң хүннерин, өске-даа найырнаадымнарны демдеглеп. Совет Армияның, Москваның арат чоннарының чыскаалы болур чер бо-ла болгай—деп, Доктугу база-ла тайылбырлаан чор.

— Оо! Кай ындыг-дыр аа!—деп кайгавышаан, депутаттар саадавайн кылаштап олурлар. Кремльдиң соңгу чүгүнде «Спасск» дээр суургазы анаа-ла дээр шаар үне берген, үр болганының демдээ—чингистер тудуп чээн. чамдык черлерде артында «оът-сиген» үнгүлей берген хаалгага чедип келдивис. Таңныылдар бистерни көргеш, буттарын даърс кылдыр тепкеш, өзулап кагдылар. Хаалганы әрте кылаштай бергеш, база-ла он тадазында бедик әвес дөрт-дөрт каът бажыңнарның чанынга келгеш, магадаан аайывыс-биле доктаай бердивис.

Кремльдиң беш бедик суургаларының башняларының баштарында рубиниден кылган, кызыл херелдиг беш адырлар хүннүгде безин чайыннаан турар. Сактырга делегейниң кайы-даа ырак кызыгаарындан оон революстуг херелдери көстүп турар ышкаш. Чиге мурнувуста «Хаан үгер-боо», оон солагай талазында «Хаан-коңга», дуганнардан, ордулардан бүткен хоорай каравыста кааап, ында бижээн үүлдү номчуп көөрүвүске: «Бо коңганы 1733 — 35 чылларда шуткуткан, 205 тонна деңзилиг» деп бижээн тур. Чанындан көөрге, ана 11 ханалыг, тоолда ышкаш улуг дербе өг-ле. Бедик дуган бажынче көдүрүп турында оскундуруп баткаш, коңганың әрии бузулган, оозу безин аажок улуг өг эжин дег. кандыг-даа узун кижи доңгайбайн кире бээр чыгыы. Бетинден «Иван Великий» деп хүрээ дуглап турган үүве, улам ынай ынаар чоокшулай бээривиске, ажыттынып келир, адаа онза калбак, бажы дээр шаар бедип үнген, даг дег ак бажыңны Кремльдиң Улуг ордузу дээр. Кирер хаалгазынга чедип келгеш, кезек када тура дүштүвүс. Бедик болгаш калбак, ак будук-биле чаап каан, кыдыгларын алдынай кожаалап каан хаалга, ийи талазында «ССРЭ-ниң Дээди Соведи», «РСФСР-ниң Дээди Соведи» деп бижээн. Ону вомчуп турувуста бир эш хаалганы ажыда тырткаш. «моорлаңдар» деп чалады.

Кириптивис. Кайнаар-даа көөрге, кижи көстүп чоруур, көрүнчүк-ле, көрүнчүк. Тоннарывыс астырып каап, ордуже хандыр базыптывыс. Ийиги каъдынче, калбаа он ажыг, узун дурту бежен ажыг метр, тоолда ышкаш, ужу-кыдыы-даа кызыгаар чок, Кремль ордузунун ындыг чадазының ортузундан ужунга чедир өөрү көөрге, ана дээр хаазында ышкаш хөлчок калбак полотнода хөй ажылчы чоннар мурнунда В. И. Ленин бир-ле дириг-биле дөмей, үүве чугаалап тур. Ол болза комсомолдун ушку съездизинге В. И. Ленин үүве чугаалап, комсомолчуларның мурнунга төөгүлүг сорулга салып турганын көргүскен чурук-тур. Ол өгээртинмес чада-биле та чеже депутаттар, каш хуралдың төлөәлери үнгүлөөш, төөгүлүг та чеже шиитпирни үндүрген үүве. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының, бистиң партиявыстың ленинчи национал политиказының ачызында Тыванын арат чоннарының оолдар, кыстары ССРЭ-ниң хөй санныг аймак-сөөк улустарының мурнундан соңгуткан чоннун айбычылары депутаттар-биле бистер кады базып олурар деп үүвени кым бодаан боор деп бодал дораан-на кижиниң сагыжын чиигедиптер. Ынчаар боданып базып олурувуста: сайн байна, сонин юу байна» деп Бурятиядан келген бир депутат, «менди-менди» дээн даг алтайындан Киселев, «изен-изен» дээн Хакастан Влас Колпаков, «здорово Тока» дээн Украинадан депутат Федоров, «салам алейкум» деп узбектеп мендилешкен Рахимбабаева...Депутаттарның кайызын ол дээр. Ужурашканда-ла амыр-мендини айтырган, үлегер дуржулгазын солушкан турар болгай. Бистиң совет чуртувустуң хөй национал улустарының төлөәлери шуптузу мында, деңгөргелиг, чурттуң мурнунда төөгүлүг айтырыгны шиитпирлээри-биле чыылган төлөәде, кижи хөглевес, магадавас аргажок.

Кремльдиң Улуг ордузунуң эң чараш залы Георгиевск залга хамыкты мурнай келдивис. Бедии ана талыгыр, ханаларын, баганаларын, хаалгаларының тудаларын, чүс-чүс лаалыг люстраларны алдын-биле кылайтыр чайырлап каан. Шалазын янзы-бүрү хөөлер-биле угулзалаан, шуут-ла кылама дош дег арыг, кичәәнгейлиг чөрбас болза тая бээр чыгыы. Залдың ханаларының кыдыгларын дургаар кырлыг-кырлыг баганалар, оон кырында Россияның әрткен төөгүден эгелээш, шериг кезектериниң, аңгы-аңгы солдаттарының, офицерлериниң, генералдарының маадырлыг чоруун турасказап алдын үжүктер-биле бижээн, депутаттар ону көруп, магадап, чамдыктары боттарының бурунгуларын дыннаалап көрүп алган, ындазында иштинде чоргаарланган ужургулаар.

Георгиевск залдың кыдыгларында бичежек столдар артында бир ак, бир көк саазыныг, боттары онза шевергин кеттинип алган бижээчилериниң чанынга кылаштап келирге:

— Адынар кайызы ирги, соңгулда округунарның дугаары?—деп айтырар. Адап бээрге бижип алыр.

— Бурутказри-ле ол боор—деп Сарыглар бодунуң тавы-биле чугааланып кааргa:

— Ы-ык, шак-ла ындыг—деп Доктугу бадыткап каан.

Оон соонда база бир, аажок улуг өг ышкаш төгерик залче кирдивис. Оон ханаларында, дээвириндe, шалазында әрги картиналар кайгамчыктыг чараш, каастап кылганы онза-ла бай. Ол бүгүнүң шупту-ла хевири, архитектуразы орус улустуң культуразының онза бедии, оон дазылы ыраккы төөгүже хандыр кирген ус-шевер кижилерни орус чоннуң шагда-ла депшидип үндүргени дораан-на билдинип келир. Магадаан аайывыс-биле база бир «Грановитая палата» дээр. кырлыг болгаш ханазында, дээвириндe кижилер чуруп каан, баганалары дээрге улуг хаалар дег залга чедип келдивис.

— Бо болза кырлыг Палата. Маңаа шаанда хааннар, даштыкыдан келген элчиннер, улуг дужаалдыг төлөәдер, аалчылар хүлөөп ап турган—деп холунда кызыл пөс баглап алган экскурсовод тайылбырлады.

* * *

Коңга этти, хуралдаар залче кириптивис. Олуттар шагда-ла долу. Чазак ложазының солагай талазын министрлер, он талазын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүннери эзлепкен. Эртенгиниң 10 шак. Залдың дөрүнден Дээди Советтин даргалары болгаш оларның орлакчылары үнүп келдилер. Оларның дараазында эш Н. С. Хрущевка баштаткан партияның, чазактың удуртукчулары. Депутаттар, оон иштинде Тыва автономнуг областан бистер база-ла шагда-ла тура халаан адыш часкаан тур бис. Ол адыш часкаашкынын хандыр бодап көөрге, Коммунистиг партия болгаш Совет Чазак-биле совет кижилериниң аразында чаңгыс эп-сеткилдиң быжыы чүгле онза әвес, харын тывалап чугаалааргa «аразынче суг акпазы» ол-дур. Адыш часкаашкыны дыка үр үргүлчүлээн. Бир миниип келкримге, адыжым артында изиннеп тур. Өөрүм база-ла ындыг. Депутат бүрүзү өөрүп, байырлааныыстың кырынга, бистерни соңгаан Тыванның соңгукчуларының партия биле чазакка кызыгаар чок ынакшылын иштивисте бодааш, оларның өмүнәәзинден улам хайныышкынныг, улам өөрүшкүлүг, улам көдүрлүүшкүнүг адыш часкап тур бис...

Даргалаан депутат Павел Павлович Лобанов ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязын ажыдарын чарлааш, хүннүн айтырыын бадылатты. Депутаттар, оон иштинде бистер телевилелди бир үн-биле чөпшәәрәш, диниттиг адыш часкаашкыны-биле хүлөөп алдывыс.

— Палаталарның каттышкан хуралынга — ССРЭ-ниң 1960 чылда улус ажыл-агый планының төлевилелиниң дугайында илеткел кылыры-биле депутат Косыгин сөс алырдыр — деп Дээди Советтиң даргазы чарлаарга, залда одурукчулар чылыы-биле хүлөөп алды. Оон соонда, 1960 чылдың Күрүне бюджединиң дугайында Сан министриниң орлакчызы Гарбузовка сөс берди.

(Уланчылыг).

Кызыл туктуг көдээ Советте

ЧЕДИ ЧЫЛДЫ ДӨРТ ЧЫЛДА

Бистиң төрээн Коммунистиг партиавыстың болгаш Совет чазаавыстың Тыва автономнуг областың ажыл-агыйынга көргүзүп турар улуг дузаламчызының ачызында, бистиң артельдиң ажыл-агыйы чыл келген тудум-на өзүп турар. Бистиң коллективтиг ажыл-агыйывыстың өзүлдезиниң сан-түңнелдерин сөөлгү ийи чылдарга деңнеп көөрге, тарааның ниити чыылдазы 1957 чылда—1660 тонна турган болза, 1959 чылда—5320 тонна болган. 1957 чылда күрүнеге чүгле 485 тонна тарааны дужаган, а 1959 чылда—3720 тоннаны, азы 7,7 катап хөйнү саткан. 1957 чылга деңнээрге 1959 чылда күрүнеге эътти 2,5 катап хөйнү саткан. Колхозтуң акша орулгазы 1957 чылда—1 млн. 95 муң рубль турган болза, 1959 чылда 4 млн. 300 муң рубль, хуваашпас фондузу 1957 чылда — 1 млн. 849 муң рубль турганындан, 1959 чылда—6 млн. 862 муң рубль чедир көвүдээн.

Амгы үеде бистиң колхозувус бодунуң эргезинде көдээ ажыл-агыйының дыка хөй техникалыг болуп турар. 1959 чылдың эгезинде бистиң колхоз колхозчуларның күш-ажылын акша-биле төлээр аргаже кирген.

Күш-ажылдың акша төлевири көдээ ажыл-агый продукциязының бот-өртээн улам-на шын тодарадыр арганы берген. 1959 чылда бода мал эъдиниң 1 кг-ның өртээ—17 рубль, хой эъдинии—4 рубль 66 көп., сүттүү—1 рубль 22 көп., дүктүү—25 рубльге чедир кудулаан. Бир эвес тус-тус фермалар талазы-биле алыр болза, мал ажылының продукциязының бот-өртээ оон-даа куду болуп турар. Чижээ, хойжу Салчак Ундушпан күрүнеге 300 баш хойну, 1600 кг дүктү саткан, ынчаарга оон сатканы 1 кг хой эъдиниң өртээ өртүмаа-биле колхозтаазы ышкаш 4 рубль 66 көп., эвес, а 3 рубль 13 коп., 1 кг дүктү — 25 рубль эвес, а 10 рубль 58 көп. болган.

Мал ажылында чамдык чаа деп-шилгелиг аргаларны нептередип, оларны улам болбаазырангайжыдып турар бис. Чижээ, фермаларга инектерни баглавайн, сула салып ажаар арганы чорудуп турар. Бызааларны хол-биле ижиртип азыраарындан бир чыл бурунгаар-ла чарылгаш, эъткир инектерге эмзирип азыраар арганы чорудуп турар бис. Оон ынай силосту онгар иштинге эвес, а чер кырынга кылыр талазы-биле ажылды дидими-биле чоруткан бис.

«Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери төөгүлүг чеди чылдың ийиги чылы — 1960 чылда база-ла бедик хүлээлгелерни алган. Күрүнеге 272 тонна эъти, 400 тонна сүттү, 8,5 тонна дүктү, 50 муң дагаа чуургазын болгаш 3800 тонна тарааны садар. Бистин мурнакчы малчыннарывыс 1960 чылда дыка бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Хойжу Салчак Ундушпан бир ирт бүрүзүнден-не 3,5 кг дүктү кыргып алыр болгаш иртте-рниң баш бүрүзүн бүрүн камгалап алыр деп хүлээлгени алган. Кадарчы П. М. Кузнецов эъткир 80 инекке 200 бызааны эмзирип, өстүрер, куш ажаакчызы Артемий Десятков төрүүр дагаа бүрүзүнден-не 93 чуургаларны алыр деп, тус-тус социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Бо чылдың часкы тарылгазын бедик агротехниктиг деңнелге, кыска үеде эртирер.

Амгы үеде колхозчу ажыл-ишчилерниң бүгү күштери болгаш аргалары малдың кыштагладышкынын организастыг болгаш чидириг, когарал чок доозарынче, часкы тарылгага белеткелди үлегерлиг чорударынче угланган туруп турар. Сорулга чүл дээрге организакчы, политмассалыг ажылдарны улам-на күштелдирип тургаш, 1960 чылда алдынган социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседип, 7 чылдың планын 4 чылда күүседир деп салып алган дайынчы сорулгавысты ылаптыг күүседирин чедип алыры болуп турар.

Д. ЗАЙЦЕВ,
Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозтуң даргазы.

Чурукта: облкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш А. А. Козленко (солагай талазында) шилчиир Кызыл тукту Ильинка көдээ күүскомнуң даргазы эш И. С. Чепкасовка тыпсып турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Саннар болгаш фактылар

1959—1965 чылда Ильинка көдээ Советтиң колхозтарының мурнунда салдынган сорулга дыка улуг болгаш харыысалгалыг.

«ТИИЛЕЛГЕ» КОЛХОЗ

Мал ажылының талазы-биле. 1959 чылда мыйыстыг бода мал 1221 баш, оон иштинде инектер — 408 баш, хой биле өшкү — 3765, хаван—91, чылгы мал—260, куш—3560, дилги—57 баш турган. 1965 чылда мыйыстыг бода мал—1600 баш, оон иштинде инектер — 600 баш, хой биле өшкү—8420, хаван—640, чылгы—420, куш—3350, дилги—120 баш болур.

Чер ажылының талазы-биле. 1959 чылда бүгү тарылга шөлү 4017 гектар, оон иштинде тараа культураларыныы—3165 гектар, картофель—50, мал чемижи культураларныы (кукуруза) — 190 гектар турган. 1965 чылда тарылга шөлү—5931 гектар, оон иштинде тараа культуразыныы — 4870, картофельдии—100, кукурузаныы—250 гектар болур.

Колхозтуң орулгалары. 1959 чылда ниити орулга — 4 млн. 291.303 рубль, хуваашпас фонд — 1 млн. 078.633 рубль болган. Мал ажылындан—1 млн. 646.569 рубльдиң, чер ажылындан—2 млн. 545.420 рубльдиң, дузалаар бүдүрүлгелерден — 99.314 рубльдиң орулгазы алдынган. 1965 чылда ниити орулга — 6 млн. 954.150 рубль, хуваашпас фонд—1 млн. 738.337 рубль чедер. Мал ажылындан 2 млн. 554.150 рубльдиң, чер ажылындан 4 млн. 100.060 рубльдиң, дузалаар бүдүрүлгелерден 300 муң рубльдиң орулгазы кирер.

ЛЕНИН АТТЫГ КОЛХОЗ

Мал ажылының талазы-биле. 1959 чылда мыйыстыг бода мал 894 баш, оон иштинде инектер—254 баш, хой биле өшкү 3153, хаван—157, чылгы мал 296, куш 2237, дилги 54 баш турган. 1965 чылда мыйыстыг бода мал 1080 баш, оон иштинде инектер — 313 баш, хой биле өшкү 7839, хаван 826, чылгы—406, куш 1100 баш болур.

Чер ажылының талазы-биле. 1959 чылда бүгү тарылга шөлү 5354 гектар, оон иштинде тараа культураларыныы — 2974 гектар, картофель 40 гектар, мал чеминиң культураларныы—2256 гектар, оон иштинден кукуруза 110 гектар турган. 1965 чылда тарылга шөлү 8159 гектар, оон иштинде тараа культураларын 4461 гектар, картофельдии—60 гектар, мал чеми культураларныы—3178 гектар, оон иштинде кукурузаныы 114 гектар болур.

Колхозтуң орулгазы. 1959 чылда ниити орулга—3 миллион 918.725 рубль, хуваашпас фонд —1 миллион 116.707 рубль болган. Мал ажылындан—802.092 рубльдиң, чер ажылындан— 2 миллион 995. 710 рубльдиң, дузалаар бүдүрүлгелерден 120.923 рубльдиң орулгазы алдынган. 1965 чылда ниити орулга—6 миллион 700 муң рубль, хуваашпас фонд—2 миллион 100 муң рубль чедер. Мал ажылындан—2 миллион 200 муң рубль, чер ажылындан—3 миллион 965 муң рубль, дузалаар бүдүрүлгелерден—535 муң рубльдиң орулгазы кирер.

МАССАНЫҢ БАШТЫНЫНДА

Төөгүлүг чеди чылдың онаалгаларын 5 чылда күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киргеш, Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери 1959 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин Октябрьның 20-де, азы ийи ай эрте бүрүн күүсетьеннер. Күрүнеге 3350 кг тарааны садар деп хүлээлгени алгаш, 4112 кг тарааны, азы алдынган хүлээлгеден 762 кг тарааны ажыр дужаган. Күрүнеге эът садар хүлээлгени — 108 хуу, сүттүүн—116,4 хуу, дүктүүн—109,6 хуу күүсеткен.

1959 чылда колхозтуң акша орулгазы ниитизи-биле 3 млн. 918 муң 725 рубль, а хуваашпас фондузу—1 млн. 116 муң 707 рубль болган азы ол, ниити орулганың 28,5 хуузу болуп турар. Эрткен чылын колхоз бүгү тараа культураларының 1 га бүрүзүнден-не өртүмаа-биле 19,3 центнер дужуттуг алган ийикпе, 57.622 центнер ниити тараа чыылдазын, азы 1958 чылга деңнээрге 10 муң центнер хөй тарааны алган.

Социалистиг чарыштың чорудулгазында колхоз бүдүрүлгезинин мурнакчыларының хүрээлеңи өзүп турар. Чижээ, саанчы эштер У. Яковлева, О. Чимбиян, Ф. Воронова, К. Мышкар, У. Фоминых олар саар инек бүрүзүнден-не 1700—1800 литр сүттү саттаннар, хойжулар М. Биче-оол, А. Артына, С. Чыртак, С. Сувак малдың баш санын 100 хуу камгалап алырын хандырган болгаш хой бүрүзүнден-не 2,6 кг дүктү кыргып алганнар.

Колхозтуң партия организациязы колхоз бүдүрүлгезинин чугула айтырыгларын чугаалажып көрүп турар болгаш үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин организастап турар. Чижээ, эрткен чылдың ноябрьның эгезинде малчыннарның чөвүлел хуралын кылган, орта мал кыштаг-ладыышкынын организастыг болгаш когарал чокка чорудар дугайында айтырыгны чугаалашкан ол талазы-биле тодаргай хемчегларни бадылаан. Оон түңнели ажыл-херек кырында эки болуп көстүп турар.

Партия организациязы 22 коммунистерниң 17-зин колхоз бүдүрүлгезинин эң чугула участоктарында хуваап тургускан. Чижээ, мал ажылында 5, хову ажылында — 6, тудугда—6 коммунистер ажылдап турар. Чамдык коммунистер болгаш комсомолчулар өске ажылдардан мал ажылынче эки тура-биле кирип, ында үлегерлиг ажылдап турарлар. Ындыг патриотчу эштерге коммунистер Ламажапты, Атамановту, ВЛКСМ-тиниң чаш-болду хамаарыштырар херек.

Бүгү малчыннар, механизаторлар, тудугжулар тус-тус социалистиг хүлээлгелер-биле хаара туттунган. Бир эйда ийи удаа лекция номчулгаларын, илеткелдерни, беседаларны, номчулгаларны колхозчуларга, ылаңгыя малчыннарга организастап, кино көргүзүглерин доктаамал чорудуп турар. Колхозта көдээ клуб биле библиотека колхозчуларның ортузунга полит-кижизидилгелиг, культура-массалыг ажылдарны багай эвес чорудуп турар. Январь, февраль айларда 8 лекцияларны, 2 илеткелди кылган болгаш атеистиг темага 2 кежээни эрттирген. Клубтуң бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүмү концерттерни доктаамал чорудуп турар. Партия чырыдыышкынының бүгү хевирлеринде 50 ажыг кижи хаара туттунган өөренип турар.

Партия организациязының чорудуп турары ол-ла бүгү партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылы болза ажыл-агый чедишкиннериниң үндезини болуп, төөгүлүг чеди чылды 5 чылда күүседиринче, ылаңгыя 1960 чылда алдынган социалистиг хүлээлгелерни долдур күүседиринче колхозчу массаларны мобилизастап турар.

Д. ДРЕСВЯННИКОВ,
Ленин аттыг колхозта парторганизациязының секретары.

Хүлээлгем күүссеттинер

1959 чылда, чеди чылдың баштайгы чылында, дүк дээш демиселге чүгээр көргүзүглерлиг болганым чаа-чаа күш-ажылчы чедишкиннерже мээң чүткүлүмүү хайныктырып турар. Эрткен ажыл-агый чылында коданымда турар ирт бүрүзүнден 3 кг дүктү алыр хүлээлгелиг тургаш, 3 кг 200 грамм кылдыр ажыр күүсеткен мен. Оон ыцай 1 кг эъттиң бот-үнезин 3 рубль 86 көпеек турганындан, 3 рубль 13 көпеек чедир кудулаткан мен.

Эрткен чылын хойжу бооп ажылдап келгенимниң 10 чыл болганын колхоз демдеглээн. Ол чылдарныц иштинде чедип алган ажылымның экономиктиг түңнелдери мындыг: 9 тонна 170 кг дүк алдынган ийикпе, оон-биле 2300 ер костюмнерниң материалын аргыыр болгаш 2255 эш кидис идиктерни өйүп болур. Ол-ла үениң иштинде 24 тонна 465 кг эът алдыган. Оон ыцай 976 хой кештери база алдынган, оон-биле 204 чөлдак тоннарны даарап болур. Колхозтуң орулгазын бедидеринге киржилгем база бар. Он чылда колхозка 566 муң рубльдиң орулгазын кирген мен. Мээң кададымда хой ажылының продукциязын саарганындан, колхоз чылдың-на 38—40 муң рубльдиң арыг орулгазын ап турар.

1960 чылда мээң алган хүлээлгем бедик-дда болза, оон күүсеттинеринге бүзүрээр мен. Кададымда турар 500 ажыг ирттер хүр. семис кыштап турар. Кажаа ишти арыг, делгем болганы-биле оларның дүгү эки камгалаттынып турар.

С. УНДУШПАН,
көдээ Советтиң депутады, «Тиилелге» колхозтуң хойжузу.

142 МУҢ ЧУУРГА ДЭЭШ

Куш ажылынга ам барык үш чыл бооп турар мен. Баштайгы үеде мээң көргүзүүм шоолуг эвес турган. 1959 ажыл-агый чылында чурттуң мурнакчы кушчуларының ажылының дужулгазын өөренип, элээн кызып ажылдаанымның түңнелинде, багай эвес түңнелдер чедип алдынган. Бир ооллаар дагаадан-на 93 чуургаларны, чылда ниитизи-биле 96 муң 293 чуургаларны алган мен. Колхоз эрткен чылын чүгле дагаа чуургазы сатканындан 31.232 рубль арыг орулганы алганында мээң үлүүм киргени мени улам өөртүп турар.

1960 чылда, чеди чылдың ийиги чылында, база-ла бедиткен хүлээлгени алган мен. Тодаргайлаарга, чылда ооллаар дагаа бүрүзүнден-не 105 чуургаларны алырын, азы шупту 142 муң чуургаларны алырын хүлээнип алган ажылдап турар мен. Бис бо чылын ооллаар дагааларның санын немээнивис база куш-ажылынга зооветеринарлыг хайгааралды күштелдиргенивис — алган хүлээлгевисти күүседип болурунуң бүгү болдунар аргаларын берип турар.

Продукцияның бот-үнезин чиигедир дээш база демисел чорудар бис. Ийи чыл бурунгаар бир борбак дагаа чуургазының бот-үнези 1 рубль 46 көпеек турган болза, ол эрткен чылын 68 көпеек чедир чиигээн. Ындыг-даа болза, ол ам-даа аар. Ынчангаш бо чылын ол үнениң барык чартыынга чедир чиигедир дээш демисежип турар бис. Мээң чаа алган хүлээлгемде 142 муң дагаа чуургалары чүгле саны четче күүсеттинген эвес, харын-даа бот-үнези чиигээн турарын чедип аары бистиң кол сорулгавыс болуп турар.

А. ДЕСЯТКОВ,
«Тиилелге» колхозтуң дагаа ажаакчызы.

МЭЭҢ БӨДҮҮН КҮШ-АЖЫЛЫМ

Мен МТС-терни эде организастаанының соонда, 1956 чылда Ленин аттыг колхозка дарган-монтаж ажылчыны болуп кирген мен. Ажылдап келген үемниң иштинде колхоз бүдүрүлгезинин ажыы-бүрү адырларынга механизацияны нептередир херекке бодумнуң бүгү билиглеримни болгаш аргаларымны берип, ажылдап келген мен. Механизация ажылдарынга мээң эжим Василий Мелентьев-биле кады сүмележип, найыралдыг ажылдап тургаш, ажыл нормазын үргүлчү ажыр, 125—130 хуу күүседип, ажылдың шынарын эки кылып келген бис.

1960 чылда алган социалистиг бот-хүлээлгелеривисте кылган ажылывыстың шынарын экижидерин кол сорулга кылдыр салгаш, ажыл нормазын 150 хуудан куду эвес кылдыр күүседир деп хүлээлгени алгаш, улам-на бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар бис. Ам часкы тарылганың бүгү техниказының септелгезинде ажылдап турар бис.

Мээң бөдүүн куш-ажылымны чон бедин-биле үнелеп турар. Олар мени көдээ Советтиң депутадынга, Советтиң бюджет-сан-хөө болгаш садыг талазы-биле доктаамал комиссиязының кежигүнүнге соңгааш, меңээ улуг идегелди көргүскен. Чоннуң ол идегелин депутат-даа, бүдүрүлге-даа ажыл-хереемге шынчыы-биле бүзүредип турар мен. Эрткен чылын соңгукчуларымга отчёдумну берип, садыг талазы-биле хыналдаларны чоруткаш, оларның түңнелдерин чугаалажып көөрү-биле көдээ күүскомга киирип, ажылда четпестерни чайладырын чедип ап турган мен. Оон ыцай, эки бүдүрүлгечи дээш, район организациялары болгаш колхоз баштаар чери мени грамоталар-биле болгаш өртектиг үүлдер-биле чылдын-на шаннап келген. Бистиң көдээ Советивис областың көдээ Советтериниң социалистиг чарыжынга бирги черни алганы-биле чергелештир мени база-ла өртектиг үүлдер-биле шаннаан. Ол бүгү үнелээшкиннер бүдүрүкчүлүг болгаш эки шынарлыг механизаторжу күш-ажылынче мени улам-на хей-аът киирип турар.

Н. БОРИСОВ,
Ленин аттыг колхозтуң дарганы.

100 хойдан 170 хураган

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Лопсаңчаптың төрүүр 100 хойдан-на 160 хураганны алган кайгамчыктыг көргүзүү мени дыка ханы бодандырган болгаш хой ажылынга шиитпирлиг экижидилгени чедип алырынче мени хей-аът киирген. Ынчангаш, чеди чылдың ийиги чылы—1960 чылда 100 хойдан-на 170 хураганны алырын, кыргыыр хой бүрүзүнден-не 3 кг дүктү алырын хүлээнген мен.

Мээң кададымда турар хайнак меринос хойлар кидин-не ооллап турар. 600 хойларның иштинден 444 хойлар хураганнаан болгаш олар менди алдынган. Ам-даа 200 хире хойларның хураганнаарын манап турар мен. Хойларның ийиги ооллаашкыны август, сентябрь, октябрь айларда болур. Коданымда чинге нарын дүктүг 18 кошкарлар бар. Оларны тускай чемгерилгеге тургускаш, баштай ооллаан хойларга амдан эгелеп салып турар мен.

Дуржулгалыг хойжу эш Лопсаңчаптың көргүзүүн чедип алыры берге-даа, оон-биле кады хүндүлүг-даа хүлээлге. Ынчангаш, салган сорулгамны күүседири дээш болдунар-ла хемчегларни шыдаар шаам-биле ап, ажылдап турар мен. Хой ооллаар үеде колхоз баштаар чери көдээ Советтиң депутады, ажылга кызымак эш Чимбиини меңээ эш кылдыр кожуп берген. Ол чорук меңээ дыка улуг дузаны чедирип турар. Бистер хойларныц чемгерилгезин, оларны суггарарын, дуне кажаага дежурныйлаарын организастап турар бис. Ол чорук хураганнарны менди алыр арганы биске берип турар.

М. БИЧЕ-ООЛ,
Ленин аттыг колхозтуң хойжузу.

Кызыл тук сорук киирип турар

1959 чыл болза бистиң Ильинка көдээ Советтиң ажыл-агый, культура-политиктиг амыдыралынга улуг күш-ажылдың болгаш чедишкиннериниң чылы болган. Бистиң көдээ Совет болгаш оон күүскому бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазының үндезининге 1959 чылда алдынган социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседириниң, колхоз бүдүрүлгезин бүгү хемчеглер-биле көдүреринин айтырыгларын салган.

Көдээ Советтиң мурнунга тургустунган ол улуг сорулгаларны боттандырар сорулга-биле Советтиң болгаш оон депутаттарының массаларбиле харылзаазын дыка күштелдирген бис. Көдээ күүском Советтиң сессияларын эрткен чылын 6 удаа, бо чылын 2 удаа чыылдырган. Ол сессияларга мал болгаш чер ажылының, бюджет сан-хөөнүң болгаш садыгның, тудугнуң болгаш чаагайжыдыгачың, улус өөредилгезиниң, культураның, кадык камгалалының болгаш көдээ Советтиң амыдыралының оон-даа өске чугула айтырыгларын чугаалажып, ол айтырыгларның талазы-биле үндүрген шиитпирлерни, база партия биле чазактың удаа-дараадагы директиваларын амыдыралга боттандырарынче колхозчу массаларны көдээ күүском чедишкиннинг мобилизастап келген.

Советтиң болгаш оон күүскомунуң ажылынга депутаттарның, доктаамал комиссияларының болгаш активтиң идепкейлиг киржилгезин хандырары бистиң көдээ Советтиң кичээнгейниниң төвүнге доктаамал туруп келген. Советтиң депутаттары соңгукчулары-биле ужуражыышкыннарны кылып, Советтиң болгаш күүскомнуң шиитпирлерин оларга таныштырбышаан, ол шиитпирлерниң күүселдезин чер-черге организастап турарлар. Көдээ Советтиң 20 депутаттары соңгукчуларга отчёттарын эрткен чылын шупту берген. Көдээ күүском бодунуң чоруткан ажылының дугайында отчёдун сессияга эрткен чылдың декабрьда берген. Күүскомнуң болгаш депутаттарның отчёттары болуп турда, соңгукчулар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун көдээ күүскомдан удуртуп турарында улуг четпестерни илеретпишаан, оларны чайладырының талазы-биле дыка хөй өртектиг саналдарны бергилээн. Ол саналдарны күүседип тургаш, көдээ күүском социалистиг хүлээлгелерни чедишкиниг күүседирин хандырган.

Советтиң дыка хөй депутаттары боттарының депутат хүлээлгелерин эки күүсетпишаан, бүдүрүлге ажылчорудулгазынга бедик түңнелдерни чедип ап, өскелерге эки үлегер-чижектерни көргүзүп турар. Чижээ, хойжу Ундушпан, саанчылар Манчырмаа, Толмачева, фермалар эргелекчилери С. Чадан-оол, А. Адыя, дарган-монтаж ажылчыны Н. Борисов болгаш оон-даа өске чамдык депутаттар боттарының ажыл-херектериниң мастерлери, районда сураглыг ажыл-ишчилер болуп турарлар.

Советтиң доктаамал комиссиялары Советтиң болгаш күүскомнуң ажылынга улуг дузаны чедирип турар. Бисте үш доктаамал комиссия бар. Оларның составында 13 депутаттар болгаш 6 кижи активтиниң иштинден соңгуттурган. Комиссиялар ажылын план өзүгаар чорудуп турарлар. Олар хамаарышкан адырларының ажыы-бүрү участоктарынга хыналдаларны кылып, ол хыналдаларның түңнелдерин боттарының болгаш күүскомнуң хуралдарынга чугаалажып, илереттинген четпестерни чайладырының хемчеглерин ап турарлар. Олар сессияларның белеткелдеринге идепкейлиг киржип, хамаарышкан айтырыгларының талазыбиле эдеринчи илеткелдерин кылып турарлар. Ылаңгыя көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссия (даргазы эш Глушков) көдээ ажылагыйның чугула айтырыгларын Советке болгаш күүскомга, колхозтарның баштаар черлеринге шиитпирлээриниң инициативазын үргүлчү көдүрүп үндүрүп турар.

Бистиң колхозтарывыстың 7 чыл планы улуг болгаш чаагай. 1965 чылда бистиң колхозтарывыска мыйыстыг бода малдың баш саны—2680 башка, оон иштинде инектернии—900 ажыг, хой биле өшкүнүү—16.259, чылгыныы— 826, а куштуу—14.350 башка чедер. Ийи колхозтуң ниити тарылга шөлү—14.090 га, оон иштинде тараа культуразыныы—9331 га болур. Колхозтарның ниити орулгазы 1959 чылда—8 млн. 210.028 рубль, а хуваашпас фондузу—2 млн. 195.340 рубль турган болза, 1965 чылда ниити орулга—13 млн. 654.150 рубль, а хуваашпас фонду 3 млн. 838.537 рубль болур. Ол дээрге бистиң колхоз экономиказының кайгамчыктыг чаагай келир үези, 7 чылдың улуг болгаш харыысалгалыг сорулгазы. Бо улуг онаалгаларның дыка хөйү 1960 чылда күүсеттинер. 1960 чылдың ажыл-агый сорулгаларын күүседири-биле бистиң колхозчуларывыс тус-тус социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Ол хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседир, областың көдээ Советтериниң социалистиг чарыжынга бирги черни эзелээни дээш алган Кызыл тугувусту салбас дээш, колхозчу массаларның бүгү күштерин болгаш аргаларын мобилизастаар сорулга бистиң көдээ Советтиң, оон бүгү депутаттарының болгаш активиниң мурнунда туруп турар.

И. ЧЕПКАСОВ,
Каа-Хем районнуң Ильинка көдээ Советиниң даргазы.

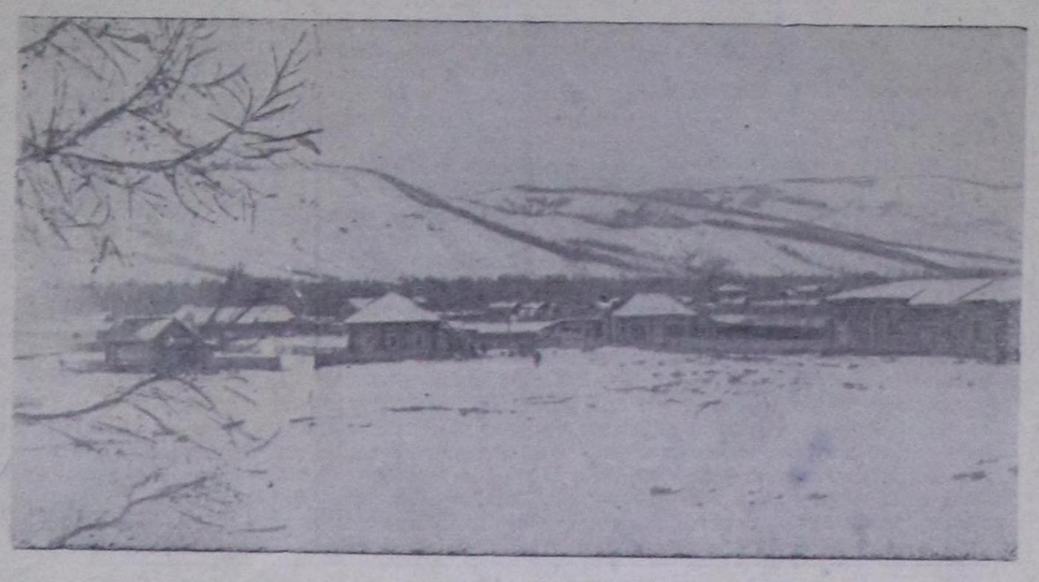

Чурукта: Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң суурунуң ниити көргүзүү.

Фото С. Феоктистовтуу.

Латин Америкада ССРЭ-биле харылзааны быжыдарынче үннер

☆ ☆ ☆

Чехословак-совет найырал ниитилели 35 чыл болган

☆ ☆ ☆

Н. С. Хрущевту Францияда манап турар

Герман Демократтыг Республика. ГДР-ниң хөрөөженнери ажыл-агыйжы болгаш хөй-ниити-политиктиг амыдыралдың бүгү-ле адырларынга идепкейлиг киржип турар. Ребельдин девискээринде турар Приборн общиназының бургомистри—Кэте Метцнер, — бодунуң чангыс суурлуглаының аразында улуг ат-алдарны чедип алган. Ол шимчөнгир, идепкейжи хөрөөжен общинаның амыдыралының бүгү-ле талаларынга киржип турар. Бургомистр Кэте Метцнерниң янзы-бүрү талалыг ажыл-чорудулгазы мындыг—көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин бедидери, социал-амыдырал албан черлериниң тудуглары, хуу ажыл-агыйларны көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтеринче хандыкшыдары.

Чурукта: хуу ажыл-агыйлыг Гетц биле Кэте Метцнериң чугаалажып турары.

Фото Мартиннии. Центральбильд.

„Морлап кээп көрүңер!“

ПАРИЖ. (СЭТА). Н. С. Хрущевтуң Франция баар деп турарының дугайында «Анне политик экономик» журналга чүве бижээш, профессор Бернар Лавернь «ооң келиринге бистер түгле өөрүп болур бис, ол чорук ийи чурттарның аразынга ёзулуг дугуржуушкунну болдурарынга идеген турар бис» деп айыткан.

«Совет Эвилелинде болгаш барыын талакы-даа чурттарда бүгү кижилер байдалдарының, аажычаңнарының болгаш үзел-чүдүлгелериниң хевирлери ангы-ангы турзадаа, бот-боттары-биле тайбың чурттаар, бот-боттарын хүндүлежир болгаш үнележир деп чаңгыс мону күзеп турарлар» деп Б. Лавернь уламчылаан.

Ооң ынай литератураның, уран чүүлдүң болгаш әртемниң әртинелеринге совет улустуң канчаар-даа аажок улуг салыышкыннарын автор айыткаш, делегейниң ийи дайынналарының үезинде француз болгаш совет улустарның дайынчы кады ажылдажылгазының дугайын сагындырган. «Делегейниң ийи дайынналарынга бистер дыка-ла улуг качыгдал-каражаларны үндүрүп турган, колдуунда чүгле орус деткимчениң ачызы-биле удуп алган бис» деп ол бижээн.

«ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болза улустар аразынга тайбың дээш маадырлыг болгаш быжыг туруштуг демиселчи деп хөрбүшаан, бистер аңаа: «Бистин күндүлөөчел черивиске морлап кээп көрүңер!» деп чугаалаар бис. Ооң биске келир чоруу ийи улустарның аразынга үре-түннелдиг болгаш быжыг чоокшулажыышкынга идиг болурун күзээр бис» деп Б. Лавернь онзалап демдеглээн.

АКШ-та негр студентилерге эп-сеткил каттыштырылгазы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сөөк-язылгаар чорукка удур негр студентилериң шимчээшкини АКШ-тың чурнуу талакы штаттарында улам хөй хоорайларны шыва ап турар апарган. Ооң-биле кады Каттышкан Штаттарның чүүл-бүрү кезектериниң ак кештиг студентилериниң негр студентилер-биле эп-сеткил каттыкыышкынының шимчээшкини калбарып турар. Висконсин штаттың университединиң 300 ажыг студентилери Мэдисоннуң кудумчуларынга үш хүннүң дургузунда чыскаалды кылган болгаш негрлерни кызыпкыйып, киирбейн турар магазиннерге барбазынче чурттакчы чонну сыйгырып турганнар.

Кливленд хоорайда Оберлинск колледжизиниң 800 студентилери чурнуу талакы штаттарның студентилеринге эп-сеткил каттыжыышкынын илередири-биле болгаш Клевлендиниң полициязының хоорайның бүгү студентилериниң кылыр деп турар чыскаалын болдурбас дээш ораалдажыышкыннарынга удурланганын илередири-биле боттарының өөренип турар черинин девискээринге чыскаад организастаннар.

Колорадо штаттың университединиң студентилери чурттуң мурнуу талазында негр чурттакчыларны ылгай көрүп турар Вулворт компаниянның магазиннериниң эжиктеринге танныылдап турганнар. Ол студентилерниң «Негрлерни кызып-ыаллар чорукту соксадыр» база «Бистер силериң өөренир эргенер дээш демисежир бис» деп бижип каан кыйгырыглар туткан чуруун Денверде үнүп турар «Пост» солун парлаан.

Ол ышкаш Бостонга, Бруклинге болгаш Сан-Франциского ак кештиг студентилер база ындыг чыскаалдарны организастаннар.

Латин Америкада чаа хөлзээшкиннер

Латин Американың аажок улуг девискээринде чурттап турар улустар чаа 1960 чылды сонгу чүктүн аңаа эвес байдалдарынга утказаннар. Бо хүннерде Аргентинаның каракбиле көрүп четпес ховуларында, Бразилияның, Колумбияның, Венесуэланың болгаш өске-даа латин-америк чурттарның кижи эртип шыдавас шыргай арыгларында мурнуу чүктүн изиг чайы эгелээн.

Латин Америкада амгы чай аңаа эвес чай бооп турар. Чылыг-биле кады ол чай келир чырыткылыг үеже идегелди өөртүп турар медээлерни эккелген. Совет чазактың баштыны Н. С. Хрущевтуң Американың Каттышкан Штаттарынче аян-чоруунун болгаш АКШ-тың президентизи Д. Эйзенхауэр-биле ооң чугаалажыышкыннарының түңнелинде улустар аразында байдал экижий берген, улустарның көөр хөөн чок бооп турары «соок дайынны» узуткаарынга боттуг аргалар тургустунган. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында ССРЭ-нин чазаанын өмүнээзинден Н. С. Хрущевтуң Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының индириндин идип үндүрген идеязын чүс-чүс миллион бөдүүн кижилер, делегейниң бүгү чурттарының, ооң иштинде латин-америк күрүнелериниң күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчыларының хөй нуруузу чүүлдүгүнүп көрген. Ол дугайын Чилиниң президентизи Хорхе Алессандриниң болгаш Перунун президентизи Прадонуң инициативазы херечилеп турар, олар Латин Америкада чепсегленишкинни эндере оңдуреринге удур, латин-америк күрүнелерни чепсегленишкиннериң аар үүргезинден хостаары-биле оларның шериг планнарын эде көөрүн саналданнар. Перунуң президентизи Прадо чепсегленишкинни дүжүреринин айтырыгларының талазы-биле латин-америк күрүнелериниң чазактарының баштыннарының конференциязын чыылдырар, хемчээл чок улуг шериг чарыгдалдарын кызырар арганы ол районнуң чурттарынга берги дег тодаргай хемчеглерни аңаа ажылдап кылыр деп саналды киирген.

Прадо — Алессандриниң инициативазын Аргентинаның, Венесуэланың, Колумбияның, Боливияның, Гондурастың президентилери, Уругвайның күрүне чөвүлели, Эквадорнуң чазаа изии-биле деткээн болгаш чүүлдүгүнүп көрген. Оларның саналын Бразилияның чазаа база өөренип көрүп турар.

Ындыг чөвүдел хуралды чыылдырарының перспективаларын ол чурттарның парлалгазының арыннарында калбаа-биле бижип турар.

Улустар аразының харылзаа байдалының экижээн чоруу ол диптин чурттарының Совет Эвилелин болгаш социалистиг өске-даа чурттарны оларның канчаар көөрүнге база салдарлыг болган. Социалистиг чурттар-биле, бирги эвлчегде Совет Эвилели-биле харылзааларны чогумчуларының негелделери Латин Американың чурттарында сөөлгү үениң дургузунда күштелген. Хөй-ниитинин болгаш үлетпүр бөлүктериниң төлөлекчилери, конгресстерниң кежигүннери ол харылзааларны экижидер дээш саналдап турар. Оларның үүн болза, чижээлээрге, Боливияга төлөлекчилер палатазынга болгаш сенатка бо айтырыгны чугаалажып көөрүнче албадаан ындыг күштү тыпкан. Чилиге политиктиг партияларның удуртукчуларының болгаш үлетпүр бөлүктериниң төлөлекчилериниң чөвүдел хуралы болган. Совет Эвилели-биле харылзааларны дүргеп экижидеринче ол хурал кыйгырган. Бразилияның национализчи парламент фронтузу бодунун парлап үндүрген манифезинге ССРЭ-биле дипломаттыг харылзааларны катап тургузары дээш саналды киирген. Ындыг чергелиг негелделерни Латин Американың хөй-ниитизи база киирип турар.

Ол шимчээшкиннин инициаторлары болза, социалистиг лагерьниң күрүнелери-биле садыг харылзааларын хөгжүдер чоруктуң оларның чурттарынга бөөр ужурлуг ажыктыг чүүлдериниң дугайын айтып турар. Ажыктыг негелделерни ёзугаар 1959 чылда Аргентинага тывыскан бир чүс миллион доллар түңнүг совет чээлини болгаш чоокта чаа Бразилия биле Совет Эвилелиниң аразында чарган садыг дугуржулгазын маңаа чижек кылдыр көргүзүп турар. Латин-америк парлалганын ниитизи-биле миннип турарын ёзугаар алырга, Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа күрүнелер-биле ындыг чергелиг садыг харылзаалары ол чурттарның чиг-эдиниң мөөнелген курлавырын сайгарарда база оларның экономиказының ниити байдалын болгаш улус массаларның амыдыралын экижидерде оларга дузалаан турар ийик. Чүгле албанны сан-медээлерин ёзугаар алырга бөзин, Латин Американың чурттарында 70 миллион ажыг бижик билбестер санаттының турар болгаш школалар, башкылар, эмнелгелер база өске-даа ол чергелиг чүүлдер мырынай чедишпейн турар болгай, а оларга Каттышкан Штаттарның дөгөөни кандыг-даа янзының дугуржулгалары — садыгның, шеригниң дугуржулгалары хамаарышпас экономиканы тургузарын болгаш чоннуң материалдыг деңнелин бедидерин өшбиле моондактап турар.

Чаа хөлзээшкиннер латин-америк республикаларның амыдыралының ең-не янзы-бүрү талаларын хаара тудуп турар. ССРЭ-ниң эртем болгаш техника талазы-биле чедишкиннерин база совет кижилерниң амыдыралын таныжарынче чоннуң сонуургалы өзүп турар. 1959 чылдың ноябрьда Мексиканың найысылалы — Мехико хоорайга ажытканы эртем, техника болгаш өөредилгениң талазы-биле чедишкиннериң совет делгелгезинин аажок улуг чедишкинниг болганын чүгле ооң-биле тайылбырлап болур. 4 айдан эвээш үениң дургузунда бир миллион ажыг мексиканнар делгелгеге чорааннар. Совет делгелгени ажыдар дээш Мексикага чеде берген ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоянны ол чуртка онза чылыы-биле хүлээп алган. А. И. Микоянның Мексикаже аян-чоруу болгаш ол чурттуң күрүне база хөй-ниитичи ажылдакчыларыбиле ооң кылган беседалары советмексика харылзааларның улам ындай хөгжүүрүнге дузалаан.

1959 чыл Латин Американың хөй-хөй чурттарынга демократиянын болгаш депшилгениң күштериниң улуг чаалап алыышкыннары-биле демдеглеттинген. Улусчу, антиимпериалистиг революцияның түңнелинде Кубага Батистаның диктатуразы дүшкен, Венесуэлада болгаш Колумбияда демократтыг ёзу-чурумнар быжыккан. Парагвайда диктаторнуң шериглери биле тура халыкчыларның күштериниң аразында чепсектиг тулчуушкуннар чоруп турар. Латин-америк чурттарның экономиказында даштыкы, колдуунда америк монополияларның тергииделин узуткаар дээш демисел бүгү дипте күштелип турар.

Панама каналының зоназындан американнарны үндүр сывырар болгаш ол девискээрни бодунуң төрээн чуртунга катап каттыштырары дээш панам улустуң чоокта чаа эгелээн демисели аңаа чайыннанчак чижек болур.

Депшилгелиг кижи төрелгетен Латин Американың улустарының хамаарышпас чорук дээш демиселинге байыр чедирип турар. Каттышкан Штаттарның чагырыкчы бөлүктери ол демиселди өске янзы-биле көрүп турар. Кубаның революстуг чазаанга базыышкын кылырын орадашпышаан, күрүне департаментизи ооң найысылалы Гаванаже өлүп каан ноталарны чоруткан, Куба республиканың адынга, бир эвес ол, америк монополияларның эрге-ажыктарын херекке албайн баар болза, базыышкын кылырын ажыы-биле кыжанып турар чүүлдерни ол ноталарда бижээн болган. Мооң-биле чергелештир Кубаже экономика талазы-биле күштүг базыышкынны база кылып турар.

Кубага болгаш Венесуэлага удур күштүг кампанияны АКШ-тың парлалгазында калбарткан, ооң чорудулгазында ол чурттарның иштики херектеринге ажыы-биле холгаарлаарынче кыйгырыглар дыңналып турар. Чижээлээрге, латин-америк республикаларның иштики херектеринге АКШ-тың холгаарлаашкынын бадыткап турар резолюцияны хүлээп алырынче Бемистиң америк конгрессти кыйгырып турар чүүлүн «Юнайтед Стейтс ньюс энд уорлд рипорт» журнал чоокта чаа парлап үндүрген.

Ындыг болза-даа латин-америк чурттарның улустарының салым-чолун америк монополияларның чалчаларының кара-туразында ажылап турган үези дедир әәлбес кылдыр эрткен.

В. КОЛОКОЛЬНИКОВ.

Мехико хоорай.

Ийи акы-дуңма улустарның бузулбас найыралы

ПРАГА. (СЭТА). Февраль 4-те Прагага Чехословак-совет найыралдың баштайгы организациязының тургустунганындан бөөр 35 чыл оюнга тураскааткан, Чехословак-совет найырал эвилелиниң төп комитединиң байырлыг хуралы болуп эрткен.

35 чыл бурунгаар Чехословак-совет найыралдың баштайгы организациязын тургузарын академик З. Неедлы саналдаан. Ам ол Чехословак-совет найырал эвилелиниң даргазы З. Неедлы хуралды ажыткан. Ол бодунуң допчу чугаазын амыдыралдың бүгү-ле адырларында Совет Эвилелиниң чедишкиннеринге, хүн келген тудум быжыгып турар, бузулбас чехословак-совет найыралга холбаштырган.

Чехословак-совет найыралдың баштайгы организациязының тургустунган хүнүнден бөөр 35 чыл болган оюнун дугайында илеткелди чехословак-совет найыралдың Прага организациязының даргазы И. Котатко кылган. Чехословак-совет найыралдың баштайгы организациязы массалыг болгаш сураглыг хөй-ниити организациязының бирөзи болуп, 2.200 мың кежигүннерлиг Чехословак-совет найырал эвилели кылдыр өзе бергенин илеткелчи көргүскен. Чехословак болгаш совет улустарының мөнге, бузулбас найыралын быжыглаар чаагай херекке Чехословакияның Коммунистиг партиязының төөгүлүг ачы-хавыязын илеткелчи онзалап демдеглээн.

Илеткелдиң сөөлүнде Чехословак-совет найырал эвилелиниң ажылынга онза идепкейлиг чоруун көргүскен ооң кежигүннеринге эвилелдиң хүндүлүг демдектерин тывыскылаан.

Кубаның Улусчу-социалистиг партиязының Национал комитединиң пленуму

ГАВАНА. (СЭТА). Март 4-те, аңаа Кубаның Улусчу-социалистиг партиязының Национал комитединиң пленуму доозулган. Чуртта байалдың дугайында болгаш революсчу медерелди, марксисчи-ленинчи кижизидилгени бедидериниң дугайында ийи резолюцияларны хүлээп алган.

«Нотисиас де ой» солунга март 4-те парлаттынган ийиги резолюцияда контрреволюстуг суртаалга шиитпирлиг ойтур шавыышкыны бөөринин эргежок чугулазын, ооң антикоммунистиг үүлгедиишкиннерин соксаад чокка сойгалап илередип, а ол ышкаш партияның кежигүннериниң, улус массаларның идеологтуг, революсчу марксисчи-ленинчи кижизидилгезиниң талазы-биле калбак кампанияны организастаарын онзалап айыткан. «Нотисиас де ой» солуннуң болгаш партияның өске-даа парлалга органнарының ажыл-чорудулгаларын өкижидер дугайында, марксисчи-ленинчи литератураны чурттуң иштинге нептередирин экижидериниң дугайында, идеология ажылының деннелин бедидер дугайында шиитпирлерни аңаа холбаштыр пленум хүлээп алган.

Француз пароходтуң Гаванага чазылганы

ГАВАНА. (СЭТА). Март 4-те, хүндүс Гавананың өртөөлүнге дайынчы чепсектер чүдүрген «Ле Кувр» деп пароход (француз туктуг) часты берген. Канчаар-даа аажок улуг күштүг частыышкын чоок-кавыга хөй үрелиишкиннерни болдурган.

Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, баштайгы сан-түңнелдерден өлгеннериң саны 70-ден 100 кижи чедип турар, а 200 хире кижи—балыгланган. Полицияның болгаш санитар машиналары кежээкинин 8 шакка чедир частыышкындан өлген, балыгланган кижилерни дажыглаан. Айыл болган черниң девискээринде чамдык бажыннар чуурлу бергилээн. Электростанция үрелген. Гавананың эрги кезии электроэнергия чок арткан.

Полицияның, революсчу шериглериниң, өрт болгаш медицина албаннарының улуг күштерин частыышкын болган черде үнген өртү өжүрүп, айылга таварышканнарга дузалажыры-биле доп-дораан чоруткан. Хоорайда чогуур корум-чурумну тудуп турар.

Частыышкынның чылдагааны билдинмес.

Молибден—эң-не чшик өртектиг чемишчидилге

Боб тарааларның дүжүлүн бедидеринге чемишчидилгениң чаа хевири — молибденни колхозтарга болгаш совхозтарга ажыглаарын РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу сүмелээн. Хөрүнге ону гектар бүрүзүнге чөгенчиг бичиини — 50-ден 100 гр. чедир чажа төгер. Ынчалза-даа клеверниң сигенинден гектар бүрүзүнден 20—30 центнер, вика сигенинден 7—9 центнер, а чочак-тараа үрезинин 3—5 центнер дүжүттү ап болурун дуржулга көргүзүп турар.

Гектар бүрүзүн чемишчидериниге чарыгдал 20 рубльден ашпайн турар. Ол микро-чемишчидилгениң дээштии алээн каш чылдар иштинде читпес. Ындыгның төлөзинде Молибден эң чшик өртектиг чемишчидилге болур.

Хүлденчек хөрзүннерге ол онза улуг ажыктыг. Кара эвес хөрзүннүг куржагда ындыг хөрзүннер 24 миллион гектар чедир — кончуг улуг шөлду эзлеп турар. Оларны молибден-биле немей чемгерери чем суурун дүргеп, көвүдедир арганы бөөр.

Энир чылын молибденниң дээштиин билген Москва областың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын ону он-он тонналы чагыдып ап турарлар. (СЭТА).

Шахтёрларга дуза кылдыр

Даг ажылының талазы-биле Күрүнениң эртем-техниктиг ном үндүрер чери «ССРЭ-ниң хөмүр даш үлетпүрүнде техниктиг депшилгениң үндезини» деп номну үндүрген. А. Ф. Засядьконун удуртулгазы-биле бөлүк авторлар хөмүр даш үлетпүрүнге улам ыңайгы техниктиг депшилгениң оруктарын ажылдап кылган болгаш үндезилээннер. Номну тургузуп турарының үезинде, хөмүр даштың болгаш шахталар тудар комбинаттарының, эртем-шинчилел болгаш төлевилел-конструктор организацияларының база дээди өөредилге черлериниң материалдарын ажыглаан болгаш саналдарын барымдаалаан. (СЭТА).

Марокконуң чонунга совет Кызыл Крестиң дузаламчызы

Чоокку хүннерде Марокконун Агадир хоорайының девискээринге күштүг чер шимчээшкини болганын парлалгага дыңнаткан болгай. Хоорай үрелип бузулган. Хөй санныг когаралдар бар. Сөөлгү медээлер-биле алырга 35 муң хире кижи чурттаар чер чок артып, качыгдап когараан.

Совет улустуң сагыш-сеткил каттыжыышкынын, илеретпишаан, ССРЭ-ниң Кызыл Брезиниң болгаш Кызыл Чартык ай ниитилелериниң Эвилелиниң Күүсекчи комитединиң президиуму бойдустуң халавыдан качыгдап когараан Марокконуң чонунга дүргеп дузаламчыны көргүзер деп шиитпирни үндүрген.

Аңаа холбаштыр совет Кызыл Крестин күүсекчи комитеди качыгдап когараанларга хуваары-биле эмнерни, аъш-чемни болгаш баштайгы үеде көл чугула өске-даа чүүлдерни Марокконуң Кызыл Чартык ай ниитилелиниң адрезинче чоокку үеде чорудар. (СЭТА).

Эш-хуузунуң суду ажылын эгелээн

Өвүр районунуң Солчур көдээ Совединге эш-хуузунуң судунга баштайгы ийи херектерни чоокта чаа шиитпирлеп көрген. Аңаа колхозтуң картофель шыгжаар оңгарының эжиин чылыглаан кидисти оорлаан. Монгуш Дыртый-оолдуң болгаш чамаалы Хевектің, колхоз чолаачызы Монгуш Отук-оолдан 260 рубль негээн негелдезин бүгү колхозчуларның киржилгези-биле эш-хуузунуң суду көрген.

М. Дыртый-оолдуң эжик кидизи оорлаан хөрөөнден ангыда, ооң бодунда өске-даа четпестериниң барын колхозчулар илередип келирге ол ниитиниң мурнунга буруузун миннип, бодунга бар турган бүгү четпестерни чок кылып ап, колхозка ак-сеткилдиг ажылдаарын хүлээнген болгаш ам колхозтуң тайгада ыяш белеткелинде эки ажылдап турар.

Ол ышкаш, хамааты Хевектің негелдезин эш-хуузунуң суду хандырган болгаш Монгуш Отук-оолдуң ол четпес, шынчы эвес чоруу дээш шыңгыы сагындырган.

А. ШЮГДЮР-ООЛ.

Областка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областка кезек-кезек булуттарлыг хүн болур. Хар чаар. Кызылга хар чаашкыны шоолуг эвес болур. Хат ой-тавында болгаш соңгу-барыын угланыышкынныг. Агаарның температуразы: даглыг черлерге — 3—8, чавыс черлерге—9—14, а Кызылга—10—12 градус соок.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): **«Адам кижи болуксаан»** («Адам хочет быть человеком») —2.15, 4.15, 8.15, 10.10 шактарда; **«Аданың бажыны»** («Отчий дом»)—12, 6.15 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): **«Екатерина Воронина»**—3, 5, 7, 9 шактарда.

«Восток»: «Цхинэтиден Майя» («Майя из Цхинэти»)—1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Каа-Хем»: «Сампо»—11.15, 9.15 шактарда; **«Мамана»**—1.15, 3.15 шактарда; **«Дурьялар ужуп чорлар»** («Летят журавли»)—5.15, 7.15 шактарда.

ШӨЙҮНДҮНҮҢ ХАЛДАВЫРЛЫГ ААРЫГЛАРЫ

— Аъш-чемден, сугдан болгаш холдарның хиринден дамчып нептерээр.

Халдаарының достелгелери болза, аарыг чораан болгаш кадык кижилериң бацциллостуг аарыгларындан болур.

Сугну болгаш сүтү чүгле хайындыргаш ижиней.

Каттарны, ногааны болгаш чимисти үргүлчү чуңар, база оларны изиг суг-биле чуп арыгланар.

Кандыг-даа хир, чам болган сөөлүнде аъш-чемни чиринин мурнунда саваң-биле холуңарны ыяавыла чуңар.

Халдавырларның нептередикчизи—сээктерни бүгү-ле аргаларбиле болгаш чепсек-хереклелдербиле узуткаңар.

Бодуңарны болгаш уругларны баш бурунгаар, чогуур ой-шаанда тарыдыңар.

Аарыг кижилерни эмнелгеге доңдораан чедириңер.

Санитар-гигиеналыг нормаларны болгаш корум-чурумну күүсетпишаан, силер бодуңарны болгаш долгандыр турар чонну ижин тифинден болгаш дизентериядан камгаланар.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыны.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүңер

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00403. Чагыг № 732. Культура эргелелиниң типографиязы.